

**TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
ÅBO YRKESHÖGSKOLA**

Opinnäytetyö

**EDUNVALVOJAN VASTUUT JA
VELVOLLISUUDET PÄÄMIEHENSÄ
ASIOIDEN HOITAMISESSA**

Pauliina Palonen

Liiketalous

Joulukuu 2008

Bioalat ja liiketalous	
Koulutusohjelma Liiketalous	
Tekijä Pauliina Palonen	
Työn nimi Edunvalvojan vastuut ja velvollisuudet päämiehen asioiden hoitamisessa	
Suuntautumisvaihtoehto Juridiikka	Ohjaaja Kaisa Sorsa
Opinnäytetyön valmistumisajankohta Joulukuu 2008	Sivumäärä 55 + 2 liitettä
<p>Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää perustiedot edunvalvonnasta, jotta tulevat edunvalvojat saisivat hyvän käsityksen siitä, mitä edunvalvojan työ oikeastaan on. Opinnäytetyössä selvitettiin edunvalvonnan historiaa ja sen kehitystä nykyiseen muotoonsa. Siinä käsiteltiin myös edunvalvontajärjestelmää ja esiteltiin edunvalvojan tärkeimmät tehtävät ja perusvelvollisuudet. Selvitetiin luvanvaraisia ja kiellettyjä oikeustoimia.</p> <p>Teoreettisena viitekehyksenä käytettiin holhoustoimilakia, jonka puitteissa edunvalvojan tulee toimia. Aihetta rajattiin edelleen käsittelemään yleistä edunvalvontaa. Aineistona käytettiin lainsäädäntöä, kirjallisuutta, hallituksen esitystä ja artikkeleita. Käytännönläheistä tietoa saatiin haastatteluista.</p> <p>Edunvalvojan työ on monipuolista ja haasteellista. On ajateltava päämiehen etua kaikessa ja silti mahdollisuuksien mukaan kuunneltava tämän mielipidettä. Se annetaanko tilanteessa enemmän painoarvoa edulle vai mielipiteelle on täysin kiinni päämiehen kunnosta ja tilanteesta. Edunvalvojan työ on toisaalta erittäin harkinnanvaraista, mutta toisaalta hyvin säänneltyä. Holhoustoimilaissa säädetään mihin oikeustoimiin on haettava lupa maistraatilta ennen niihin ryhtymistä ja mitkä toimet ovat kiellettyjä.</p>	
Hakusanat: edunvalvonta, edunvalvoja, päämies, holhous, luvanvarainen oikeustoimi	
Säilytyspaikka: Turun ammattikorkeakoulun kirjasto, Lemminkäisenkatu	

Life Sciences and Business	
Degree Programme Business and Administration	
Author Pauliina Palonen	
Title The responsibilities of a Legal Guardian when handling the affairs of a client	
Specialization line Law	Instructor Kaisa Sorsa
Date November 2008	Total number of pages 55 + 2 supplements
<p>The purpose of this Bachelor's thesis was to introduce the basic information of the work of a guardian. The goal was to make a compilation of the responsibilities and the duties of a guardian. The thesis tells the history of the system of guardians from the roman times to the present. The thesis states the most important tasks and the biggest duties of a guardian. The Bachelor's thesis also introduces the legal acts that require a permit from the Local Registers Office.</p> <p>The theoretical framework was the Law on Guardianship on which the guardianship generally is based. The subject was further narrowed to deal with the Legal Guardians of the Offices of Guardianship. The sources which have been used on this thesis are mainly the Finnish law, books, publications of the Ministry of Justice and articles. More practical insight to the subject was gained through interviews.</p> <p>The work of a legal guardian is versatile and very challenging. The clients best interest must be thought of in everything but their personal opinion can't be ignored either. Which one is given more emphasis depends on the state of the client and the circumstances. The job is on the other hand very discretionary and then on the other hand highly regulated. The Law on Guardianship clearly states the legal acts that require a permit from the Local Registers Office and which acts are totally forbidden.</p>	
Keywords: guardian, client, guardianship	
Deposit at: Turku Polytechnic Library, Lemminkäisenkatu	

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	7
2	HOLHOUKSESTA EDUNVALVONTAAN	9
2.1	Edunvalvonnan historiaa keskiajalta vuosituhannen vaihteeseen	9
2.2	Edunvalvontajärjestelmä vuoden 1999 holhoustoimilain jälkeen	12
2.3	Edunvalvontavaltuutus	17
2.4	Yhteiskunnan tarjoama yleinen edunvalvonta	18
3	TURUN KAUPUNGIN EDUNVALVONTATOIMISTO	20
4	EDUNVALVONTAJÄRJESTELMÄ	23
4.1	Yleistä	23
4.2	Edunvalvojan hakeminen	24
4.3	Edunvalvojan tärkeimmät tehtävät	25
4.4	Edunvalvonnan ja edunvalvojan vastuun päätyminen	28
5	EDUNVALVOJAN ASEMASTA JA TEHTÄVISTÄ	29
5.1	Päämiehen omaisuuden hoitaminen	29
5.2	Huolellisuusvelvoite	31
5.3	Kuulemisvelvoite	31
5.4	Salassapitovelvoite	33
5.5	Vahingonkorvausvelvollisuus	34
6	EDUNVALVOJAN TOIMIEN RAJOITUKSIA	36

6.1	Luvanvaraiset oikeustoimet	36
6.1.1	Asuntoa koskevat oikeustoimet	37
6.1.2	Kiinteää omaisuutta koskevat oikeustoimet	38
6.1.3	Jäämistöä koskevat oikeustoimet	39
6.1.4	Velvoitteita koskevat oikeustoimet	40
6.2	Kielletyt tai varovaisuutta edellyttävät oikeustoimet	41
6.2.1	Lahjoituskielto	41
6.2.2	Vastikkeeton perinnöstä luopuminen	42
6.2.3	Tasinkoprivilegistä luopuminen	42
6.2.4	Ennakkoperinnön antaminen	43
6.2.5	Päämiehen omaisuuden vastikkeeton käyttäminen	43
6.2.6	Päämies itse lahjoittajana	44
6.2.7	Päämiehen varojen lainaaminen ulkopuolisille	46
6.2.8	Päämiehen saatavat edunvalvojalta	47
6.3	Päämiehen omassa hallinnassa oleva omaisuus	47
6.3.1	Yleistä	47
6.3.2	Kohtuulliset käyttövarat	48
6.3.3	Päämiehen omalla työllään ansaitsemat varat	49
6.3.4	Tavanomaiset ja merkitykseltään vähäiset oikeustoimet	50
7	LOPPUKATSAUS	52
	LÄHTEET	54
	LIITTEET	
	Liite 1. Maistraatin lupahakemus luvanvaraiseen oikeustoimeen	
	Liite 2. Maistraatin lomake päämiehen suostumukselle luvanvaraiseen oikeustoimeen	
	KUVIOT	
	Kuvio 1. Turun kaupungin edunvalvontatoimiston päämiehet lajiteltuna alkamisperus-	
	teen mukaan lokakuussa 2008.	15

Kuvio 2. Turun edunvalvontatoimiston päämiesten prosentuaalinen lukumäärä alkamis- perusteella jaoteltuna lokakuussa 2008.	16
---	----

TAULUKOT

Taulukko 1. Kaikkien edunvalvojien päämiehet vuosina 2000-2007.	10
Taulukko 2. Yleisten edunvalvojien päämiesten määrä vuosina 2002-2007.	11
Taulukko 3. Turun edunvalvontatoimistoon tulleet käräjäoikeuden ja maistraatin päätökset 1993-2008	15

1 JOHDANTO

Jokainen ihminen saa syntyessään oikeuskelpoisuuden eli jokainen ihminen voi saada nimiinsä oikeuksia ja velvollisuuksia. Oikeuskelpoisuutta ei voida keneltäkään ottaa pois eikä siitä voi myöskään vapaaehtoisesti luopua, mutta oikeuskelpoinen ihminen voi olla oikeustoimikelpoinen tai vajaavaltainen. (Korpela 1999, 11.) Holhoustoimen tarkoituksena on valvoa niiden henkilöiden etua ja oikeutta, jotka eivät vajaavaltaisuuden, sairauden, poissaolon tai muun syyn vuoksi voi pitää huolta taloudellisista asioistaan (Holhoustoimilaki 1.4.1999/442). Tavallisimpia kykenemättömyyden syitä ovat esimerkiksi sairaus ja henkilön alaikäisyys. (Välimäki 2008, 1.) Edunvalvonnassa on kysymys yksilöä tukevasta yksilöllisestä, aktiivisesta edunvalvonnasta ja se kohdistuu niihin, jotka eivät pysty käyttämään täysimääräisesti itsemääräämisoikeuttaan (Heikkinen, Heusala, Mäkelä & Nuotio 2003, 3).

Edunvalvojan työ on hyvin vastuullista ja rajoitettua. Työssäni selvitän, minkälaisia rajoituksia edunvalvojilla on päämiestensä asioita hoitaessaan. Pysin tarkastelemaan edunvalvojan velvollisuuksia sekä vastuita, jotka osaltaan asettavat rajoituksia asioiden hoitamiselle, mutta jotka on suunniteltu turvaamaan päämiehen asioiden luotettavan hoidon. Rajaan työni koskemaan yleisten edunvalvojien työtä ja sitä, miten edunvalvojat kokevat velvollisuudet ja niiden noudattamisen. Tavoitteenani on, että työstäni olisi tulevaisuudessa hyötyä tuleville edunvalvojille. Vaikka olen tehnyt työni tarkastelemalla asioita yleisen edunvalvojan lähtökohdasta, sääntely on yhtäläinen yksityisillä edunvalvojilla. Siksi työni sopii hyvin luettavaksi henkilölle, jota on mahdollisesti pyydetty edunvalvojaksi. Jätän työni ulkopuolelle myös alaikäiset yleisen edunvalvojan päämiehet, koska tapaukset eivät ole kovin yleisiä.

Työssäni Turun kaupungin edunvalvontatoimistossa olen useasti kohdannut päämiehiä tai heidän sukulaisiaan, joilla ei ole perustietoa edunvalvonnasta. Moni keskiverto ihminen ei ole koskaan ollut tekemisissä edunvalvonnan kanssa, joten asia ei ole entuudestaan tuttu. Päämiehelle edunvalvonnan periaatteet selvitetään maistraatin tekemässä alkuhaastattelussa, mutta usein jokapäiväisten asioiden hoitamiseen liittyvät asiat sel-

viävät vasta edunvalvonnan alkaessa. Tämä herättää päämiehissä ja heidän lähiomaisissaan epätietoisuutta ja pelkoa, kun he eivät tiedä miten asioita hoidetaan. Edunvalvojan oikeuksista ja toimintaperiaatteista on teoksia, mutta ne ovat lähinnä tarkoitettu oppikirjoiksi tai ammattikirjallisuudeksi. Mitään kokoavaa teosta ei ole, jolla voisi selventää asioita päämiehille, omaisille ja tuleville edunvalvojille. Tavoitteenani on kerätä opinnäytetyöhöni perustiedot edunvalvonnasta.

Olen syksyllä 2008 työharjoittelussa Turun kaupungin edunvalvontatoimistossa ja päädyin opinnäytetyöni aiheeseen, koska edunvalvonta on monelle täysin vierasta. Uskon opinnäytetyöprosessin auttavan minua työni sisäistämisessä. Monet uudet päämiehet vastustavat edunvalvontaa, koska vanha termi ”holhous” koetaan edelleen negatiivisena. Työni aihe on yhä enenevässä määrin ajankohtainen, koska väestöennusteiden mukaan yli 65-vuotiaan väestön suhteellinen osuus kasvaa tulevaisuudessa nopeasti. Yleensä jo vanheneminen sinänsä heikentää toimintakykyämme (Välimäki, 2008, 11). Erityisesti vanhentumiseen liittyvät sairaudet ja niiden oireet, kuten dementia, johtavat siihen, että lähivuosikymmeninä entistä useampi vanhus tarvitsee apua ja tukea taloudellisten asiointensa hoitamisessa (Välimäki 2008, 11).

Edunvalvonnasta on olemassa kirjallisuutta ja tuoretta holhoustoimilakia (myöhemmin HolhTL) on tarkasteltu lehdissäkin. Tarkoitukseni on myös haastatella Turun kaupungin edunvalvontatoimistossa työskenteleviä edunvalvojia, jotta saan mahdollisimman tuoreen näkökulman asiaan. Näin saan ajankohtaista ja käytännönläheistä tietoa edunvalvonnan rutiineista.

Haastattelin Turun kaupungin edunvalvontatoimistosta neljää yleistä edunvalvojaa. Haastattelut käytiin keskusteluna, eikä varsinaisia kysymyksiä ollut. Haastattelun teemoina on miten edunvalvojat kokevat vastuunsa ja miten ne ilmenevät jokapäiväisessä asioiden hoitamisessa. Tarkoitus on myös saada esimerkkejä erilaisiin tilanteisiin, missä velvollisuudet ovat olleet mahdollisesti ristiriidassa ja esimerkkejä luvanvaraisten oikeustoimien tilanteista.

2 HOLHOUKSESTA EDUNVALVONTAAN

2.1 Edunvalvonnan historiaa keskiajalta vuosituhannen vaihteeseen

Holhous tunnettiin jo Rooman valtakunnan oikeusjärjestelmässä, ja sitä on siitä saakka käytetty lähes kaikissa yhteiskunnissa riippumatta niiden sosiaalisesta ja taloudellisesta kehitystasosta. Holhouksessa käsitellään yhtä siviilioikeuden keskeistä kysymystä: ihmisen oikeustoimikelpoisuutta, eli kykyä toimia täysivaltaisena yhteiskunnan jäsenenä. (Korpela 1999, 11.)

Holhouksen historia on sama kuin suvun ja perheen historiaa, sillä muinaisessa yhteiskunnassa perhe ja suku muodostivat itsenäisen ja suljetun perusyksikön yhteiskunnassa. Niiden yläpuolella ei ollut keskitettyä valtiovaltaa, joka olisi voinut luoda yleistä ja kaikkia sitovaa oikeutta. Silloin tuntui luonnolliselta, että holhous hoidettiin itsenäisesti perheen ja sukulaisten piirissä. (Korpela 1999, 12.) Keskiajalla säädetyt lait säätelivät ensisijaisesti sitä, missä järjestyksessä sukulaiset olivat oikeutettuja toimimaan holhokin holhoojina ja holhouksen tarkoituksena oli turvata holhokin omaisuuden säilyminen, jotta holhoojalla ja muilla sukulaisilla olisi mahdollisimman paljon jäämistöä perittävänsään holhokin kuollessa. (Välimäki 2008, 2-3.)

Suomen joutuessa yhä tiiviimmin Ruotsin valtakunnan vaikutuspiiriin alkoi myös ruotsalainen lainsäädäntö vaikuttaa suomalaisten oikeudellisessa ajattelussa ja käytännöissä. Ensimmäiset kunnalliset lait, maanlaki ja kaupunginlaki, annettiin 1300-luvun puolivälissä. Maakuntalait tunsivat ainoastaan lakimääräisen holhouksen, millä tarkoitettiin alaikäisten, naimattomien naisten ja heikkomielisten holhousa. Täysivaltaisuuden määritelmä oli ytimekäs: täysivaltaiseksi katsottiin henkilö, toisin sanoen mies, joka pystyi vastaamaan omista sakoistaan. Täysivaltainen henkilö pystyi vastaamaan henkilökohtaiseen varallisuuteen, erilaisiin sopimuksiin ja rikosasioihin liittyvistä asioista. (Roiko-Jokela 2006, 34-35.) Kun monen sukupolven suurperhe muuttui kaupungeissa vuosien saatossa ydinperheeksi, suvun ja perheen vahva asema murentui. Tällöin jouduttiin helposti tilanteisiin, joissa lakimääräistä sukuholhoojaa ei löytynyt, koska perhepiiri oli

kaventunut. Kaupunkilaissa säädettiin, että mikäli holhottavalle ei löytynyt lakimääräistä sukuholhoojaa, oli pormestarin ja raadin määrättävä tälle vähintään kaksi holhoojaa, jotka olivat tilivelvollisia raadille. (Korpela 1999, 13.)

Ensimmäinen koko valtakuntaa koskeva holhoussäännöstö oli holhousjärjestys vuodelta 1669 ja siinä noudatettiin pääosin kaupunkilakien järjestelmää. Perheen ja suvun asema säilyi edelleen vahvana. Holhous oli ensisijaisesti holhottavan omaisuuden valvontaa ja hoitamista, ja holhouksen päätarkoitus oli vajaavaltaisen omaisuuden säilyttäminen suvun piirissä. Vajaavaltaisen asema alkoi kuitenkin voimistua, kun holhooja ei enää ollut vastuussa suvulle vaan holhottavalle itselleen, ja holhousjärjestykseen oli kirjoitettu täsmällisiä määräyksiä holhoojan kelpoisuusvaatimuksista ja omaisuuden hoitamisesta. Yksilö alkoi vähitellen nousta kollektiivin eli suvun sijasta oikeudelliseksi subjektiksi. (Korpela 1999, 13-14.)

Ennen lainsäädännön uudistusta vuonna 1734 holhoussäännöksissä ei tapahtunut suuria muutoksia, vaikka korjausehdotuksia tehtiinkin kuitenkin paljon. Vuoden 1734 lain holhoussäännökset sisällytettiin lähinnä perintökaareen ja sitä muokattiin selvästi uudistamalla sitä kielellisesti ja lisäämällä siihen uusia erityissäädöksiä. Holhottavaksi julistamisen perusteena saattoi nyt olla paitsi tuhmaisuus, myös heikkomielisyys tai ”muut syyt”. Lisäksi vuonna 1749 lisättiin säädös, jonka mukaan alaikäisen holhousta voitiin pidentää, jos holhottava ei pystyisi taloudellisten asioidensa hoitamiseen täysi-ikäiseksi tultuaan. Täysivaltaisuutta oli alettu ajatella aikaisempaa laajemmalla perustalta terveydentilan, ymmärryksen ja itsenäisen toimintakyvyn kautta. Käytännössä laki mahdollisti sen, että holhous voitiin ulottaa yhä laajemmalle täysi-ikäisiin henkilöihin, joista esimerkkinä mainitakseni, mielisairaat, juopot ja tuhlarit. Vuoden 1734 laki myös lisäsi holhoojan vastuuta ja samalla holhottavan edusta tuli ratkaiseva. Säädökset kiristivät kiinteän omaisuuden myynnin kriteerejä ja kielsivät holhoojan ja holhottavan väliset kaupat. (Roiko-Jokela 2006, 45-48.)

1800-luvun lopulla suomalainen yhteiskunta alkoi muuttua teollistumisen ja kaupungistumisen myötä. Suvun ja perheen asema heikkeni taas ja sille ennen kuuluneita tehtäviä alettiin ajatella kuuluvan osittain myös keskushallinnolle. Enää ei ajateltu suvun ja per-

heen pitävän huolta jäsenistään miten parhaiten osasivat. Köyhäinhuolto kehittyi ja yhteiskunnan heikointen asemaa parannettiin vuoden 1852 ja 1879 vaivashoitoasetuksella. Se oikeutti kaikkein köyhimmat saamaan vähimmäistoimeentulonsa kotikunnaltaan. Yhteiskunnan lisääntyneestä kiinnostuksesta vähäosaisia kohtaan kertoi myös 19.12.1864 annettu asetus holhoojahoidosta. Asetus uudisti käytännön hoidon ja valvonnan. Aineelliset holhousoikeudelliset säännökset säilyivät vuoden 1734 lain mukaisina, mutta valvontaan tuli muutoksia. Valvonta oli aiemmin ollut alioikeuksien, maalla kihlakunnanoikeuksien ja kaupungissa raastuvanoikeuksien tehtäväksi. Valvontaa ei kuitenkaan ollut tapahtunut, koska alioikeudet olivat kuormitettuja monella muulla tavalla. Keskustelun päätteeksi päätettiin perustaa luottamusmiehistä koostuvia holhouslautakuntia kuntiin, jotka näin halusivat. Vaihtoehto oli, että holhoustoimen valvontatehtävää hoidettiin yleisessä kunnallishallinnossa. (Korpela 1999, 17-19.)

1900-luvun ensimmäisenä päivänä astui voimaan 19.8.1898 annettu holhouslaki. Uusi laki ei tuonut aineelliseen holhousoikeuteen suuria muutoksia, sillä siinä oli lähinnä koottu vanhat säännökset ja selkeytetty niitä. Laki uusittiin lähinnä ulosottosäädösten takia. Holhouslautakunta toimi holhoustoimen käytännön valvojana ja sen tehtäviä lisättiin. Se sai muun muassa ratkaistavakseen monia juridista harkintaa vaativia lupakysymyksiä. Lautakunnan toiminta muuttui aktiivisemmaksi ja virallisemmaksi. Ennakovalvontaa lisättiin, mikä tarkoitti luvanvaraisten oikeustoimien lisäämistä ja toisaalta jälkivalvontaan panostettiin, mikä tarkoitti vuositilivelvollisuuden tehostamista. Uuden lain myötä holhouslautakunta säädettiin pakolliseksi jokaiseen maalaiskuntaan, eikä vaihtoehtoa hoitaa valvontatehtävät kunnallishallinnossa enää ollut. (Korpela 1999, 39-44.)

Vuoden 1898 holhouslaki tunsu vain kaksi edunvalvonnan muotoa. Yleisin oli päämiehelle määrätty uskottu mies, joka toimi ainoastaan päämiehensä tukena ja apuna. Uskotun miehen määrääminen ei rajoittanut päämiehen oikeustoimikelpoisuutta, eikä tämän kelpoisuutta vallita omaisuuttaan. Päämiehellä ja uskotulla miehellä oli siis rinnakkainen toimivalta. (Välimäki 2008, 6.)

Vuoden 1989 holhouslain entisistä edunvalvonnan muodoista harvinaisempi ja rajuin oli päämiehen julistaminen holhottavaksi. Tällöin päämies menetti melkein kokonaan kelpoisuutensa tehdä oikeustoimia ja vallita omaisuuttaan, nämä oikeudet olivat silloin melkein kokonaan holhoojalla. Holhottavaksi julistetun toimintakelpoisuus oli täysivaltaista suppeampaa muissakin asioissa. Holhottava ei ollut vaalikelpoinen tai kelpoinen osakeyhtiön hallituksen jäseneksi tai toimitusjohtajaksi. (Välimäki 2008, 6-7.)

2.2 Edunvalvontajärjestelmä vuoden 1999 holhoustoimilain jälkeen

2.2.1 Holhoustoimilain uudistukset

Vuonna 1999 voimaan tulleen uuden holhoustoimilain mukana on tullut runsaasti muutoksia. Lähinnä muutokset koskivat hallinnon ja valvonnan tehostamista ja valtiollistamista. Hallinto siirrettiin kunnallisista holhouslautakunnista valtion ammattiviranomaisille, maistraateille, jotka valvovat edunvalvojien toimia ja tarkastavat vuosittain tehtävät tilit päämiehen menoista ja tuloista. (Välimäki 2008, 3.)

Valvontaa tekevät myös oikeusasiamies ja oikeuskansleri. He valvovat, että viranomaiset ja virkamiehet ja muutkin julkista tehtävää hoitaessaan noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Edunvalvonta-asioissa on ensisijaisesti kysymys kuntien yleisten edunvalvojien ja maistraattien menettelystä näiden hoitaessa HolTL:n mukaisia tehtäviään. Tällaisessa laillisuusvalvonnassa edunvalvonta-asiat voidaan ryhmitellä organisointi ja menettelykysymyksiin sekä sisältöä koskeviin asioihin. Edellisiin voidaan lukea kantelut, jotka koskevat maistraatin toimivaltaa, edunvalvoja kelpoisuutta ja esteellisyyttä, edunvalvontapalveluiden riittävyyttä tai asioiden käsittelyn joutuisuutta. Jälkimmäisiin taas kuuluvat omaisten tiedonsaantioikeutta, käyttövarojen määrää, omaisuuden myymistä tai edunvalvonnan tarpeellisuutta koskevat kantelut. Kaikille asioille on yhteistä päämiehen edun optimaalisen toteutumisen arvioiminen. (Sarja 2007, 375-377.)

Vuoden 1999 holhoustoimilain uudistuksen myötä edunvalvonnasta käytettävät käsitteet muuttuivat. Holhouksen sijaan puhutaan edunvalvonnasta ja uskotun miehen sekä hol-

hoojan tilalla puhutaan edunvalvojasta. Nykyinen laki ei tunne holhottavaksi julistamista vaan puhutaan toimintakelpoisuuden rajoittamisesta tai vajaavaltaiseksi julistamisesta. Aikaisemman lain järjestelmässä oli vain kaksi vaihtoehtoa: holhottavaksi julistaminen ja uskotun miehen määrääminen. Nämä vaihtoehdot olivat vastakkaisia ääripäitä ja harva tapaus kuuluu vain jompaankumpaan päähän. Nykyisin edunvalvoja voidaan määrätä vain tiettyä tehtävääkin varten, kuten esimerkiksi edustamaan henkilöä kiinteistön kaupassa. Eri päämiesryhmien määrittelyssä on erotettava toisistaan seuraavat:

- rinnakkaisessa eli tukevassa edunvalvonnassa oleva päämies
- toimintakelpoisuuden rajoituksen alainen päämies ja
- vajaavaltainen päämies (Heikkinen et al 2003, 5).

2.2.2 Edunvalvonnan asteet

Ensisijainen vaihtoehto on erityinen tukeva edunvalvonta. Sen pääajatuksena on mahdollisimman vähän puuttua päämiehen asioihin ja tämän toimintakelpoisuuteen. Erityinen tukeva edunvalvoja on päämiehensä apuna neuvomalla ja antamalla ohjeita vain niissä asioissa, jotka määräyksen mukaan kuuluvat tämän tehtäviin. (Tornberg 2007, 2-3 [viitattu 23.10.2008].) Kyse voi olla esimerkiksi kiinteistön kauppa, jossa edunvalvojan on tarkoitus edustaa päämiestä. Edunvalvonta päättyy, kun kauppa on saatu päätökseen.

Seuraava aste edunvalvonnassa on yleinen tukeva edunvalvoja. Tällöin edunvalvoja on päämiehen tukena pääsääntöisesti kaikissa holhoustoimilain tarkoittamissa asioissa, ellei määräyksessä ole jätetty tiettyjä oikeustoimia, asioita tai omaisuutta tukemisen ulkopuolelle. Tämäkään edunvalvonnan muoto ei rajoita päämiehen toimikelpoisuutta, mutta edunvalvojan tehtäväkenttä on yleensä laajempi kuin tilanteessa, jossa on määrätty erityinen tukeva edunvalvoja. (Tornberg 2007, 3 [viitattu 23.10.2008].) Oikeustoimi on tahdonilmaisu, jolla perustetaan, muutetaan tai kumotaan oikeussuhde. Sellaisia ovat esimerkiksi lahjan antaminen ja sopimuksen tekeminen. Oikeustoimikelpoisella ihmisellä on oikeus tehdä sitovia oikeustoimia. Tämä yleinen tukeva edunvalvonta vastaa vanhan vuoden 1898 holhouslain uskotun miehen määräämistä, jossa uskottu mies toimi

päämiehensä tukena ja apuna tämän rinnalla. Tämä on myös yleisin edunvalvonnan muoto.

Kun kumpaakaan edellä mainittua edunvalvonnan muotoa ei voida pitää riittävänä, on siirryttävä toimintakelpoisuuden rajoittamisen eri muotoihin. Lievin vaihtoehto on määrätä henkilölle erityinen yhdessä päämiehensä rinnalla toimiva edunvalvoja. Päämies on edelleen oikeustoimikelpoinen, mutta edunvalvojan määräyksessä mainittujen oikeustoimien tai omaisuuden osalta hän voi toimia ainoastaan yhdessä edunvalvojan kanssa. Vielä pidemmälle toimintakelpoisuuden rajoittamisessa mennään, kun henkilölle määrätään yleinen yhteistoimiva edunvalvoja. (Tornberg 2007, 3 [viitattu 23.10.2008].) Tällöin edunvalvojan toimivalta koskee päämiehen kaikkia taloudellisia asioita ja kaikkea päämiehen omaisuutta (Välimäki 2008, 43).

Toimintakelpoisuuden rajoitus voi koskea eri asioita. Se voidaan rajata koskemaan päämiehen asumista koskevia asioita, kaikkia sopimuksia tai jotain tiettyä omaisuutta. Turun edunvalvontatoimiston muutamalla päämiehellä on toimintakelpoisuuden rajoitus. Erään päämiehen toimintakelpoisuutta oli rajoitettu siten, että vain edunvalvoja voi päättää päämiehen asumisesta. Päämies itse vastusti muuttoa pois omasta kodista, vaikka oli sellaisessa kunnossa, ettei enää siellä yksin pärjännyt. Erään toisen päämiehen rajoitus koskee hänen saamaansa perintöä. Hän ei saa tehdä perintöään koskevia päätöksiä muuten kuin edunvalvojan kanssa. Toisen päämiehen rajoituksen mukaan hän ei saa lahjoittaa omaisuuttaan, poislukien tavanomaiset ja merkitykseltään vähäiset lahjat.

Toimintakelpoisuuden rajoittamisen hakeminen on erittäin vaativaa. Rajoittamiseen vaaditaan erittäin painavat syyt, ennen kuin rajoittaminen on mahdollista. Rajoitusta on erityisen vaikea saada, jos päämies itse vastustaa sitä. Rajoittaminen ei ole lopullista ja sen poistamista voidaan hakea, kun päämiehen katsotaan voivan päättää jälleen asiasta itsenäisesti. Silti sen katsotaan olevan niin äärimmäinen keino, koska siinä rajoitetaan henkilön itsemääräämisoikeutta. (Suomento 19.11.2008.) Käräjäoikeus saa rajoittaa toimintakelpoisuutta vain siinä määrin kuin se on välttämätöntä henkilön suojaamiseksi (Oikeusministeriö 2005 [viitattu 20.11.2008]).

Vajaavaltaiseksi julistaminen on toimintakelpoisuuden äärimmäisin muoto. Vajaavaltaisella tarkoitetaan sellaista 18 vuotta täyttäneitä henkilöä, joka on julistettu vajaavaltaiseksi ja henkilöä, joka on alaikäinen eli alle 18-vuotias. Vajaavaltaisella ei ole oikeutta itse vallita omaisuuttaan eikä tehdä sopimuksia tai muita oikeustoimia. (Tornberg 2007, 1 [viitattu 23.10.2008].)

HolTL 17.5 §:n ja 22.3 §:n mukaan jos edunvalvoja tai toimintakelpoisuuden rajoitus on määrätty sairauden, henkisen toiminnan häiriintymisen, heikentyneen terveydentilan tai muun vastaavan syyn vuoksi, holhousviranomaisen on edunvalvojan tai toimintakelpoisuuden rajoituksen määrittämistä seuraavan neljännen kalenterivuoden aikana selvitettävä edunvalvonnan tai toimintakelpoisuuden rajoituksen jatkumisen aiheellisuus. Tarvittaessa on tehtävä hakemus edunvalvojan tehtävän tai toimintakelpoisuuden rajoituksen määrittämisestä lakkaamaan. Tämä selvitys holhousviranomaisen, eli maistraatin, on toimitettava uudelleen joka neljäntenä kalenterivuotena. Säännöksellä varmistetaan, ettei edunvalvonnassa tai toimintakelpoisuuden rajoituksen kohteena ole sellaisia henkilöitä, joiden kohdalla edellytykset edunvalvojan tai toimintakelpoisuuden rajoituksen määrittämiselle ei enää täyty. (Kiuru 2002, 13.)

2.2.3 Järjestelmän kehittämisen tarve

Välitön tarve edunvalvontajärjestelmän uudelleen arvioinnille sekä Euroopassa että Suomessa on syntynyt siitä, että aikuisväestöä koskevan edunvalvonnan tarve on lisääntynyt ja lisääntyy edelleen. Yli 65-vuotiaan väestön absoluuttinen ja suhteellinen osuus kasvaa tulevaisuudessa nopeasti väestöennusteiden mukaan. Väestötilaston mukaan yli 65-vuotiaita oli 1950 koko väestöstä 6,7%, vuonna 1990 13,5% ja vuonna 2005 jo 16%. Ennusteiden mukaan osuus kasvaisi 26%:iin 2020-luvun loppupuolella. Selvimmin kasvaa vanhimman väestönosa, yli 80-vuotiaiden osuus: 1996 heidän osuutensa oli 3,3%, kun vuonna 2010 sen ennustetaan olevan 4,3%. Vanhentumiseen liittyvät sairaudet, kuten dementia, johtavat siihen, että lähivuosikymmeninä entistä useampi vanhus tarvitsee muun muassa taloudellisten asiointensa hoitamisessa apua ja tukea. (Välimäki 2008, 11-12.)

Vanhusväestön lisääntymisen lisäksi edunvalvonnan tarvetta kasvattaa yleinen vaurastuminen. Vanhenevalla väestöllä on aikaisempaa enemmän varallisuutta, joka vaatii huolenpitoa. (Välimäki 2008, 12.) Toisaalta asiakkaissa on nykyään paljon nuoria, jotka eivät osaa hoitaa raha-asioitaan. Huumeet ja alkoholi ovat myös tuoneet oman osansa asiakasmääriin. Näiden aineiden kanssa kamppailevat ihmiset eivät usein pysty hoitamaan raha-asioitaan ja ajautuvat velkakierteeseen. Uudet pikavipit ja helpolta ja yksinkertaiselta tuntuvat luotot ovat osaltaan vaikuttaneet päämiesten velkakierteisiin. Edunvalvontaan tulleiden aikuisten määrä on kasvanut huomattavasti vuodesta 2000 vuoteen 2007 (taulukko 1.).

Taulukko 1. *Kaikkien edunvalvojien päämiehet vuosina 2000-2007* (HE 45/2008 [viitattu 13.10.2008]).

	1.1.2000	1.1.2001	1.1.2002	1.1.2003	1.1.2004	1.1.2005	1.1.2006	1.1.2007
Päämiehet	25085	32338	36568	39561	41654	44244	46366	46963

Viime vuosina edunvalvontaan on joka vuosi tullut 9000 - 10000 uutta asiakasta ja vastaavasti edunvalvonta on päätynyt vuosittain noin 6000 - 8000 asiakkaan osalta. Vuoden 2007 keväältä olevien tietojen mukaan täysi-ikäisiä henkilöitä koskevista edunvalvontatehtävistä yleiset edunvalvojat hoitavat noin 60 %. Lähiomaisten ja muiden yksityishenkilöiden osuus edunvalvontatehtävistä on siten noin 40 %. (HE 45/2008. [viitattu 13.10.2008].) Yleisten edunvalvojien päämiesten määrä on kasvanut tasaisesti. Viidessä vuodessa heidän päämiestensä määrä on noussut yli 10 000:lla (taulukko 2). Se on kasvanut samassa suhteessa aikuisväestön edunvalvontojen kanssa, joten 60/40 jako on pysynyt vuodesta 2002 vuoteen 2007 suunnilleen samana.

Taulukko 2. *Yleisten edunvalvojien päämiesten määrä vuosina 2002-2007* (HE 45/2008 [viitattu 13.10.2008]).

	1.3.2002	1.3.2003	1.3.2004	1.3.2005	1.3.2006	1.3.2007
Päämiehet	20229	22186	24195	26642	28071	30053

2.3 Edunvalvontavaltuutus

Yhtenä helpottavana tekijänä yleisten edunvalvojien päämiesten jatkuvan kasvun helpottamiseksi kehitettiin edunvalvontavaltuutus. Laki edunvalvontavaltuutuksesta tuli voimaan 1.11.2007.

Henkilö, joka haluaa tehdä oikeustoimen, ei aina pysty siihen henkilökohtaisesti. Tällöin hän käyttää edustajaa oikeustoimen tekemiseen. Edustus voi perustua lakiin tai oikeustoimeen. Lakiin perustuvassa edustuksessa on kyse esimerkiksi silloin, kun toimintakyvyttöä henkilöä edustaa hänen edunvalvojansa. Oikeustoimeen perustuvaa edustusta kutsutaan valtuutukseksi, jossa henkilö valtuuttaa toisen toimimaan tämän puolesta. (Antila 2007, 1.) Edunvalvontavaltuutus eroaa edunvalvonnasta erityisesti siinä suhteessa, että maistraatti valvoo valtuutettua selvästi lievemmin kuin edunvalvojaa, eikä niin sanottuun perusmuotoiseen valvontaan kuulu lupakontrollia. Vain jos valtuuttaja on niin valtakirjassa määrännyt, maistraatin kontrollin voidaan järjestellä samantyyppiseksi kuin edunvalvonnassa. (Välimäki 2007, 9.)

Edunvalvontavaltuutus on luotu perinteisten edustuksen muotojen rinnalle. Sen avulla henkilö voi etukäteen järjestää asioidensa hoidon sen varalta, että hän myöhemmin sairauden tai muun toimintakyvyttömyyden takia ei enää itse siihen pysty. Edunvalvontavaltuutus perustuu pitkälti edunvalvojan määräämiseen, mutta olennaisena erona on kuitenkin se, että se perustuu henkilön omaan tahdonilmaisuun. Se on siten erityinen valtuutuksen muoto. (Antila 2007, 1.) Valtuutus on tarkoitettu sekä edunvalvonnan ensisijaiseksi että poissulkeväksi muodoksi. Jos päämies on järjestänyt asioidensa hoidon edunvalvontavaltuutuksella, hänelle ei yleensä voida määrätä holhoustoimilain mukaista edunvalvojan hoitamaan samoja asioita. (Välimäki 2007, 8.)

Edunvalvontavaltuutus perustuu valtuuttajan tekemään valtakirjaan, jolla on erittäin tiukat muotovaatimukset. Siinä valtuuttaja määrittelee asiat, joita valtuutus koskee. Valtakirja tulee luovuttaa valtuutetulle. Kun valtuuttaja ei enää itse pysty hoitamaan asioitaan, voi valtuuttaja pyytää holhousviranomaista eli maistraattia vahvistamaan valtuutuksen. Valtuutus tulee voimaan vasta kun maistraatti vahvistaa sen. (Antila 2007, 2.)

Edunvalvontavaltuutus on vahvistanut yksilön itsemääräämisoikeuden toteutumista. Itsemääräämisoikeuden toteutumisen kannalta merkittävät elementit laissa ovat erityisesti seuraavat:

- valtuuttaja itse nimeää valtuutetun
- valtuuttaja itse määrittelee ne asiat, jotka tulevat valtuutuksen piiriin
- valtuuttaja voi itse vaikuttaa siihen, kuinka intensiivisesti maistraatin on valvottavat valtuutetun toimintaa. (Antila 2007, 5.)

Edunvalvontavaltuutuksen oikeudellisen instituution luomiseen on ollut monta tavoitetta. Ensinnäkin on pyritty vahvistamaan sellaisten henkilöiden itsemääräämisoikeutta, jotka haluavat ennakkoon varautua toimintakykynsä menettämiseen. Toiseksi isona tavoitteena on ollut holhoustoimilain mukaisen edunvalvonnan ja sen järjestämiseen ja valvontaan tarvittavien julkisten voimavarojen kasvun hillitseminen. Lisäksi tavoitteena on ollut toimintakyvyttömiä henkilöiden suojaaminen taloudellisilta ja muilta väärinkäytöksillä. (Antila 2007, 3-4.) Näiden väärinkäytösten oletetaan vähentyvän, koska henkilö on itse valinnut ihmisen, johon hän luottaa ja on valmis uskomaan taloudellisten ja muidenkin asioiden hoitamisen tämän ihmisen vastuulle. Yleensä tämä valtuutettu on valtuuttajalle läheinen, jolloin voisi kuvitella, että hyväksikäytön mahdollisuus pienee. Laki edunvalvontavaltuutuksesta on ollut voimassa vasta noin vuoden, joten tapauksia joissa valtuutusta on käytetty on vain muutama. Tämän takia tarkkaa tietoa lain onnistumisesta ja suosioista ei vielä ole.

2.4 Yhteiskunnan tarjoama yleinen edunvalvonta

Valtio on velvollinen järjestämään holhoustoimessa tarvittavia edunvalvontapalveluita ja huolehtimaan, että edunvalvojan tehtäviä varten on alueellisesti saatavissa riittävästi yleisiä edunvalvojia. Maistraatti huolehtii toimialueellaan palveluiden järjestämisestä. Jos maistraatti ja kunta eivät toisin sovi, täytyy kunnan huolehtia edunvalvontapalveluiden järjestämisestä alueellaan. Kunnat voivat tuottaa edunvalvontapalvelut perustamalla

yhden tai useamman yleisen edunvalvojan viran tai työsopimussuhteisen tehtävän. Kunnat voivat myös tuottaa edunvalvontapalvelut hankkimalla ne julkiselta tai yksityiseltä palveluntuottajalta. (Laki holhoustoimen edunvalvontapalveluiden järjestämisestä 1.4.1999/443. [viitattu 22.10.2008].)

Kunnat ovat vastuussa edunvalvontapalveluiden tuottamisesta vielä vuoden loppuun. Vuoden 2009 alusta valtio on vastuussa palveluiden järjestämisestä ja rahoittamisesta. Tammikuusta 2009 edunvalvontapalveluiden järjestämisen yleinen johto, ohjaus ja valvonta kuuluvat oikeusministeriölle. Edunvalvontapalveluiden tuottamista varten Suomi jaetaan edunvalvonta-alueisiin, joista kuhunkin kuuluu yksi tai useampi kunta. Edunvalvontapalveluiden järjestämisestä edunvalvonta-alueella vastaa valtion oikeusaputoimisto. (Laki holhoustoimen edunvalvontapalveluiden järjestämisestä 575/2008. [viitattu 24.10.2008].)

3 TURUN KAUPUNGIN EDUNVALVONTATOIMISTO

Turun kaupungin edunvalvontatoimisto on perustettu 70-luvulla. Nykyisistä työntekijöistä pisimpään toimistossa on ollut Maritta Himmelä ja hän tullut toimistoon 1990. Vuoden -90 alussa toimiston nimi on ollut Virkaholhoojan toimisto ja se on pitänyt sisällään virkaholhoojat sekä yleisen holhoustoimen, joka käsitti yksityiset edunvalvojat. Virkaholhoojia on ollut yksi ja holhouslautakunnan sihteereitä yksi. Myöhemmin samana vuonna virkaholhoojia on tullut yksi lisää. Pääasiallisesti asiakkaat ovat olleet yli 65-vuotiaita vanhuksia, mielenvikaisia ja joitakin täys- tai puoliorpoja alaikäisiä. Huumeiden takia edunvalvontaan joutuneita ei 90-luvulla ollut lainkaan Himmelän mukaan.

Tällä hetkellä Turun kaupungin edunvalvontatoimisto sijaitsee Turussa Kivikukkaron talossa. Toimisto koostuu viidestä yleisestä edunvalvojasta, viidestä asiakassihteeristä ja kuudesta vakituisesta toimistotyöntekijästä. Edunvalvojat ja sihteeri työskentelevät pareittain ja hoitavat asiakkaidensa asioita. Toimistotyöntekijöihin kuuluu kaksi laskunmaksajaa, joille asiakkaat on jaettu aakkosittain. Yksi työntekijä vastaa eläkkeiden ja muiden eläkkeiden kaltaisten etuuksien tarkistamisesta ja hakemisesta. Kanslisti hoitaa puhelinkeskusta ja on vastuussa toimiston juoksevista asioista, kuten postin lajittelusta ja jakamisesta. Muu henkilökunta vastaa muista toimiston toiminnan ja asiakkaan asioiden hoitamisen kannalta tärkeistä osa-alueista.

Edunvalvojat on nimetty järjestysnumeroin. Turun kaupungin 1. yleinen edunvalvoja toimii normaalien edunvalvojan tehtävien ohella toimiston esimiehenä ja vastaa sen hallinnollisista asioista. Itse työskentelee Turun kaupungin 5. yleisen edunvalvojan, Jaana Sarinin, työparina tämän asiakassihteerinä. Edunvalvojan tehtävänä on holhous-toimilain 29 §:n mukaan edustaa päämiestään tämän omaisuutta ja taloudellisia asioita koskevissa oikeustoimissa, joihin maistraatti tai käräjäoikeus on antanut päätöksen. Sihteerin vastuulla on jokapäiväisen maksuliikenteen tarkkaileminen ja veloista huolehtiminen. Sihteeri on joka päivä yhteydessä mm. asiakkaisiin, hoitohenkilökuntaan ja pankkeihin. Sihteerin kanssa päämiehet sopivat ylimääräisistä menoistaan ja akuuteista rahantarpeistaan. Työhön kuuluu tasapainotella varakkaiden ja korviaan myöten velkaantuneiden päämiesten kanssa. Sihteeri hakee vähävaraiselle päämiehelle toimeentu-

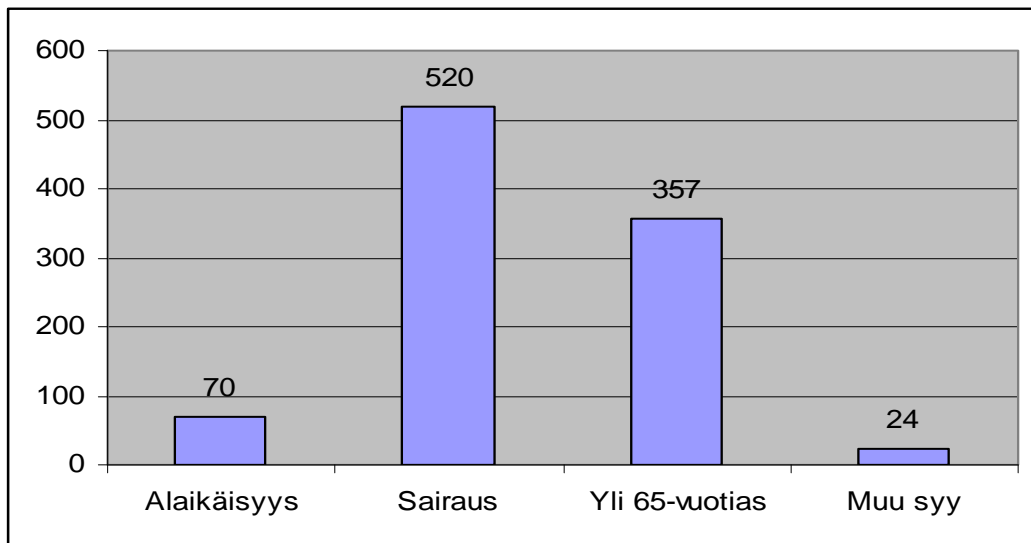
lotuet ja pyrkii sopimaan velkojien kanssa velkojen takaisinmaksusta päämiehen maksukyvyyn mukaan. Työn on siis todella monipuolista ja samalla todella repivää.

Turun edunvalvontatoimiston päämiesten määrä on lisääntynyt viime vuosina nopeassa tahdissa. Vuoden 1999 lopussa päämiehiä oli noin 250 (Salonen 2006, 20) ja lokakuussa 2008 päämiesten määrä oli jo 971. Päämiehet lisääntyvät kiihtyvällä vauhdilla. Seuraavassa taulukossa käy ilmi Turun kaupungin edunvalvontatoimistoon tulleet uudet päämiehet 1993-2008 (taulukko 3). Siinä näkyy päämiesten määrien jatkuva lisääntyminen.

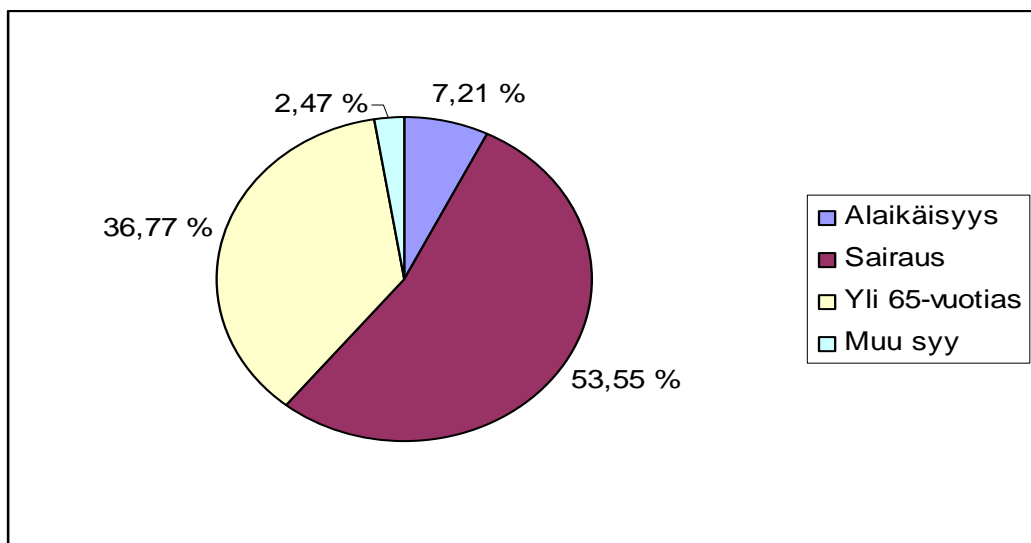
Taulukko 3. *Turun edunvalvontatoimistoon tulleet käräjäoikeuden ja maistraatin päätökset 1995-2008* (Himmelä 13.11.2008).

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	20.11.2008
Uudet päämiehet	25	33	41	30	48	86	80	121	171	140	140	180	170	157

Edunvalvonnan alkamissyitä on lähtökohtaisesti neljä erilaista tapausta. Syitä ovat alaikäisyys, sairaus, vanhuudesta johtuva kyvyttömyys tai muu syy. Seuraavasta kuviosta käy ilmi miten päämiehet jakautuvat Turun edunvalvontatoimistossa alkamisperusteittain (kuvio 1). Kuviosta käy ilmi, että sairaus on yleisin syy edunvalvojan määräämiselle Turun edunvalvontatoimistossa. Sairaus voi olla synnynnäinen kehitysvamma, mielisairaus tai esimerkiksi onnettomuudessa syntynyt aivovamma. Päämiesten prosentuaalisesta jakautumisesta alkamisperusteella näkee selvästi, että sairaus on alkamisperuste yli puolella päämiehistä (kuvio 2).

Kuvio 1. Turun kaupungin edunvalvontatoimiston päämiehet lajiteltuna alkamisperusteen mukaan lokakuussa 2008.

Kuvio 2. Turun kaupungin edunvalvontatoimiston päämiesten prosentuaalinen lukumäärä alkamisperusteella jaoteltuna lokakuussa 2008.

4 EDUNVALVONTAJÄRJESTELMÄ

4.1 Yleistä

Edunvalvonnassa on kyse yksilöä tukevasta yksilöllisestä ja aktiivisesta edunvalvonnasta (Heikkinen et al 2003, 3). Jos henkilö ei enää pysty huolehtimaan itsestään ja asioistaan, voidaan hänelle määrätä edunvalvoja. Jos elossa olevan henkilön olinpaikka on tuntematon ja hänen taloudelliset asiansa vaativat hoitoa, käräjäoikeuden on määrättävä hänelle edunvalvoja omaisuuden hoitoa varten. Joskus on olemassa vaara, että sairas henkilö omilla toimillaan aiheuttaa itselleen taloudellisia vaikeuksia tai että muut henkilöt käyttävät häntä hyväkseen. Tällöin käräjäoikeus voi edunvalvonnan lisäksi määrätä, ettei henkilö saa itse tehdä esimerkiksi suuria ostoksia tai tilaussopimuksia. Tätä kutsutaan toimintakelpoisuuden rajoittamiseksi. Äärimmäisessä tapauksessa käräjäoikeus voi julistaa henkilön vajaavaltaiseksi, jolloin hän menettää kokonaan oikeutensa hoitaa asioitaan. Edunvalvoja huolehtii tällöin kaikista vajaavaltaisen asioista. (Oikeuslaitos 2008 [viitattu 6.10.2008].)

Tavallisimpia syitä siihen, että henkilö ei kykene hoitamaan asioitaan ovat henkilön sairaus, vanhuudesta johtuva kyvyttömyys, poissaolo, jonka takia ei pääse hoitamaan asioitaan tai alaikäisyys (Välimäki 2008, 1). Alaikäisiä päämiehiä on Turun edunvalvontatoimistossa tällä hetkellä vain 70 kpl. Edunvalvonta useissa tapauksissa ei liity nimenomaisesti henkilön alaikäisyyteen vaan muihin siihen liittyviin syihin. Tavallisesti alaikäisen henkilön edunvalvojina toimivat tämän vanhemmat. Edunvalvojaa voidaan hakea esimerkiksi, jos lapsi on tullut täysorvoksi. Valitettavan monessa tapauksessa on kuitenkin kyse tilanteesta, jossa lapsi on saanut esimerkiksi perintöä tai vahingonkorvausta, jonka vanhemmat/vanhempi on käyttänyt johonkin muuhun kuin lapsen elatukseen ja tämän parhaaksi. Tällöin edunvalvojan tehtävänä on ajaa lapsen etua tämän vanhempia vastaan. Monta kertaa tehdään velkakirja ja velkaa lyhennetään vähitellen.

Edunvalvojaksi voidaan määrätä kuka tahansa seuraavista:

- sairaan tai vanhuksen lähiomainen tai muu läheinen

- kunnan yleinen edunvalvoja tai
- muu tehtävään sopiva henkilö (Oikeuslaitos 2008 [viitattu 31.10.2008]).

Edunvalvojaksi voidaan määrätä kuka tahansa tehtävään sopiva henkilö, joka antaa tähän suostumuksensa. Sopivuutta arvioitaessa on muun ohella otettava huomioon edunvalvojaksi esitetyn taito ja kokemus sekä tehtävän laatu ja laajuus. Edunvalvojaksi voidaan siis määrätä esimerkiksi omainen tai muu läheinen, joka katsotaan tehtävään sopivaksi ja joka antaa tehtävään suostumuksensa. Vajaavaltaiseksi julistettu ei voi toimia edunvalvojana. (Tuusulan kunta 2008 [viitattu 4.11.2008].)

4.2 Edunvalvojan hakeminen

Jos henkilö itse huomaa oman tilanteensa heikentyneen siten, että edunvalvojan tuki ja apu on tarpeen, hän voi saada itselleen edunvalvojan tekemällä kirjallisen hakemuksen maistraatille. Hakemuksessa tulee kertoa, miksi edunvalvojaa tarvitaan ja kenet henkilö haluaa edunvalvojaksi. Hakemukseen tulee liittää lääkärinlausunto, josta ilmenee, että hakija kykenee antamaan pätevän suostumuksen edunvalvojan määräämiselle. Asian käsittelyssä maistraatti kuulee hakijaa henkilökohtaisesti. (Oikeusministeriö 2005 [viitattu 6.10.2008].) Usein hakemuksen tekijänä on kyseisen henkilön lähiomainen tai sosiaalityöntekijä, joka on huomannut edunvalvonnan tarpeen. Näissä tapauksissa, joissa päämieheksi haettu ei ole itse hakijana ja erityisesti tapaukset, joissa edunvalvontaan haettava henkilö vastustaa edunvalvontaa päätös edunvalvonnasta tulee käräjäoikeudelta. Yleiseen edunvalvontaan tulleista päätöksistä suurin osa on käräjäoikeuden päätöksiä.

Kirjallinen hakemus edunvalvojan määräämiseksi voidaan tehdä myös käräjäoikeudelle. Hakemuksen käräjäoikeudelle voi apua tarvitsevan ohella tehdä myös tämän isä, äiti, aviopuoliso, lapsi tai muu läheinen. Hakemuksen voi tehdä myös maistraatti ja se myös neuvoa ja opastaa menettelytavoissa edunvalvojan saamiseksi. (Oikeusministeriö 2005

[viitattu 6.10.2008].) Käytännössä suoraan käräjäoikeuteen tehty hakemus menee joka tapauksessa takaisin maistraatille, joka hoitaa aina hakijan kuulemisen.

Edunvalvojaksi voidaan määrätä tehtävään sopiva ja suostuva henkilö, jolla on riittävä taito ja kokemus. Usein edunvalvojana toimii tukea tarvitsevan lapsi, aviopuoliso tai muu läheinen. Edunvalvojaksi määrätään myös usein yleinen edunvalvoja, joka hoitaa näitä tehtäviä työnsä puolesta. Yhteiskunta huolehtii siitä, että jokainen yleisen edunvalvojan palveluita tarvitseva voi saada niitä kotiseudultaan. (Oikeusministeriö 2005 [viitattu 6.10.2008].)

4.3 Edunvalvojan tärkeimmät tehtävät

Useimmiten edunvalvoja määrätään huolehtimaan päämiehensä omaisuudesta ja taloudellisista asioista. Edunvalvoja voidaan määrätä hoitamaan myös yksittäistä asiaa, esimerkiksi kiinteistön myymistä päämiehensä puolesta. (Oikeusministeriö 2005 [viitattu 6.10.2008].) Holhoustoimilain 32.2-3 §:ssä säännellään edunvalvojan jääviydestä, eli millaisissa tilanteissa edunvalvoja ei voi edustaa päämiestään. Jääviystilanteet voidaan jakaa kahteen ryhmään, sen mukaan mikä aiheuttaa jääviyden. Jääviyden aiheuttavia tapauksia ovat:

- eturistiriita edunvalvojan ja päämiehen välillä
- eturistiriita edunvalvojan edustaman usean päämiehen välillä. (Välimäki 2008, 84.)

Edunvalvojan ja päämiehen välinen ristiriita voi olla statukseen perustuva, jolloin hän ei voi edustaa päämiestään, jos vastapuolena on esimerkiksi edunvalvoja itse, hänen puolisonsa tai hänen lapsensa. Jos vastapuolella on joku HolTL 32.3 §:n mainitsema edunvalvojan läheinen, hän ei voi edustaa päämiestään. Ristiriita voi olla myös intresseihin perustuva, jolloin edunvalvojan ja päämiehen edut saattavat joutua ristiriitaan. (Välimäki 2008, 85-87.)

Edunvalvojalla saattaa olla useampi päämies. Näin on yleisillä edunvalvojilla tai tapauksissa, joissa alaikäisten lasten huoltaja on lastensa edunvalvoja. Silloin voi syntyä eturistiriita päämiesten välille. Pääsääntöisesti edunvalvoja ei voi edustaa useaa päämiestä samassa oikeustoimessa, koska vastapuolella olisi joku, jota edunvalvoja edustaa. Tästä on kuitenkin poikkeussäännös HolTL 32.2 §:ssä. Sen nojalla sisaruksien yhteisellä edunvalvojalla on kelpoisuus edustaa kaikkia sisaruksia, jolleivät lasten edut ole ristiriidassa keskenään.

Edunvalvojan on pyrittävä hyvään yhteistyöhön päämiehensä kanssa. Ennen kuin edunvalvoja päättää päämiehelleen tärkeästä asiasta, hänen on tiedusteltava tämän mielipidettä, jos päämies kykenee sen antamaan. Edunvalvojan on myös huolehdittava siitä, että päämies saa sopivan hoidon, huolenpidon ja kuntoutuksen. Edunvalvojan tulee tarvittaessa olla yhteistyössä esimerkiksi kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisien kanssa. (Oikeusministeriö 2005 [viitattu 6.10.2008].) Edunvalvojan velvollisuuksiin ei kuulu itse hoitaa asioita, mihin häntä ei ole koulutettu. Hänen velvollisuutensa on ottaa yhteyttä oikeisiin ihmisiin, jotta päämiehen asiat saadaan kuntoon.

Sekä yleisten että yksityisten edunvalvojien toimintaa valvovat maistraatit. Maistraatti on holhousviranomainen ja se muun muassa neuvoo ja opastaa menettelytavoissa edunvalvojan saamiseksi. Edunvalvojat ovat tilivelvollisia maistraateille ja heillä on velvollisuus hakea lupa joihinkin päämiehen puolesta tehtäviin oikeustoimiin. Maistraatti määrää myös sijaisen edunvalvojalle, joka on estynyt tai jäävi ryhtymään oikeustoimeen päämiehensä puolesta. (Maistraatti 2008a [viitattu 18.11.2008].) Päämiehensä omaisuutta hoitavan edunvalvojan on pidettävä kirjaa päämiehen varoista ja veloista sekä tilikauden tapahtumista. Tehtävänsä alussa edunvalvojan on annettava maistraatille omaisuusluettelo päämiehensä varoista ja veloista. Edunvalvojan on myös säännöllisesti, yleensä vuosittain, annettava maistraatille vuositili. Tili on tehtävä maistraatille kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun tilikausi on päättynyt. Tiliä laadittaessa on käytettävä maistraatilta saatua tililomaketta. Edunvalvojan on annettava maistraatille pyynnöstä kaikki edunvalvojan tehtävään liittyvät tiedot, kuitit ja asiakirjat. Kun edunvalvontatehtävä loppuu, edunvalvojan on tehtävä päätöstili. (Maistraatti 2008b [viitattu 18.11.2008].)

Jokainen kuitti ja päämiehen taloudenhoitoon liittyvä asiakirja tulee liittää tilin väliin, joka tarkastetaan maistraatissa.

Vuosi- ja päätöstileistä maistraatti voi päätellä miten edunvalvoja on käytännössä hoitanut päämiehensä asioita kullakin tilikaudella. Yleisesti ottaen voidaan nähdä, onko tilikauden aikana tehty oikeustoimia, joihin olisi pitänyt hakea holhustoimilain mukaista lupaa. Tämä voi näkyä varojen yllättävänä vähenemisenä tai lisääntymisenä ja menojen, tulojen ja velkojen selittämättömistä muutoksista. Näissä tapauksissa maistraatti vaatii selitystä edunvalvojalta. Tilissä pitäisi myös näkyä mahdolliset lahjoitukset, varojen sijoitukset, velkojen hoitaminen sekä ylipäättään varojen käyttö. Tilistä katsotaan myös miten omaisuutta on hoidettu, onko päämiehelle annettu tämän tarvitsemat kohtuulliset käyttövarat ja onko se kaikilta osin oikein laadittu. Tarkastuksen jälkeen maistraatti ilmoittaa edunvalvojalle mahdolliset tilissä olleet puutteet ja ryhtyy tarvittaessa toimenpiteisiin. (Heikkinen et al 2003, 10.)

Tilissä olevat tapahtumat ovat siis jo tapahtuneet tilikauden aikana, ennen kun se päättyy holhousviranomaisen tarkastettavaksi. Vakaviin puutteisiin reagoidaan heti, kun ne tulevat ilmi, jotta suurempaa vahinkoa ei syntyisi. Jos kyse on anteeksiannettavan pienestä virheestä ja ehkä epähuomiossa tehdystä tai tietämättömyydestä johtuvasta virheestä, edunvalvojaa ohjataan tilissä oikeaan käytäntöön ja pyydetään oikaisemaan mahdollisesti väärin perustein tehty omaisuuden siirto tai muu vastaava toimenpide. Jos tilistä käy ilmi, että lupa oikeustoimeen on jäänyt hakematta, luvan hakemista edellytetään jälkikäteen. Jos tilissä havaitaan vakavia puutteita, jatkotoimiin on ryhdyttävä välittömästi. (Heikkinen et al 2003, 10.)

Edunvalvoja tarvitsee maistraatin luvan päämiehensä puolesta tehtäviin tärkeisiin oikeustoimiin. Lupa tarvitaan esimerkiksi asunnon tai kiinteistön myymiseen ja ostamiseen, omaisuuden pantiksi luovuttamiseen ja muun lainan kuin valtion takaaman opintolainan ottamiseen. Edunvalvojalla ei ole oikeutta tehdä lahjoituksia päämiehensä puolesta. Edunvalvoja ei myöskään saa edustaa päämiestään sellaisessa oikeustoimessa, jossa edunvalvoja itse tai hänen lähipiiriinsä kuuluva henkilö on osapuolena. Tällaiseen oikeustoimeen edunvalvoja tarvitsee sijaisen. (Oikeusministeriö 2005 [viitattu 6.10.2008].)

4.4 Edunvalvonnan ja edunvalvojan vastuun päätyminen

Käräjäoikeus voi vapauttaa edunvalvojan tehtävästään, kun tämä sitä pyytää tai kun päämies ei enää ole edunvalvonnan tarpeessa. Edunvalvojan tehtävä päättyy myös, kun päämies kuolee. Mikäli edunvalvojan tehtävä perustuu päämiehen alaikäisyyteen, se päättyy päämiehen täytettyä 18 vuotta.

Kun edunvalvojan tehtävä on päättynyt, hän on viipymättä velvollinen luovuttamaan hoidossaan olevan päämiehensä omaisuuden HoTL 59 §:n mukaan sille, jolle omaisuus kuuluu. Jos päämies on täysivaltainen, eikä hänelle ole määrätty uutta edunvalvojaa, omaisuus luovutetaan hänelle itselleen. Omaisuus voidaan myös luovuttaa päämiehen uudelle edunvalvojalle tai päämiehen kuollessa, tämän kuolinpesälle.

5 EDUNVALVOJAN ASEMASTA JA TEHTÄVISTÄ

5.1 Päämiehen omaisuuden hoitaminen

Holhustoimen perusajatuksena on päämiehen omaisuuden hoitaminen tämän omien etujen mukaisesti ja yhteistoiminnassa päämiehen kanssa. Edunvalvojan tehtävänä ei näin ollen ole valvoa päämiehen perillisten, sukulaisten tai muiden intressitahojen etua, saati omaansa. Edunvalvojan on hoidettava päämiehensä omaisuutta siten, että se hyödyttää päämiestä ja kattaa tämän henkilökohtaiset tarpeet. (Heikkinen et al 2003, 29.)

Edunvalvojan on huolehdittava päämiehensä omaisuudesta sillä tavoin, että omaisuus ja sen tuotto voidaan käyttää päämiehen hyödyksi ja tämän henkilökohtaisiin tarpeisiin. Edunvalvojan on muun muassa pidettävä huolta siitä, että päämies saa varoistaan riittävästi rahaa henkilökohtaisiin menoihinsa. Yleensä edunvalvoja ei saa myydä sellaista omaisuutta, jolla on päämiehelle erityistä arvoa tai jota päämies tarvitsee edunvalvonnan aikana tai myöhemmin. (Oikeusministeriö 2005 [viitattu 6.10.2008].)

Edunvalvojan tulee ottaa hoidettavakseen päämiehelle kuuluva omaisuus siltä osin kuin se on tarpeen tämän etujen suojaamiseksi. Edunvalvojalla on tarvittaessa oikeus saada tässä virka-apua poliisilta. Jos kysymyksessä on omaisuus, josta päämies voi vapaasti määrätä, omaisuutta ei kuitenkaan saa ottaa hallintaan vastoin päämiehen tahtoa. (Laki holhustoimesta 1.4.1999/442 [viitattu 16.11.2008].) Jos päämiehellä on saatavia, esimerkiksi oikeus eläkkeeseen, edunvalvojan on ilmoitettava maksuvelvolliselle, mille tilille tämän on suoritettava maksunsa. Lisäksi edunvalvojan on ilmoitettava pankille, kuka saa nostaa päämiehen tilillä olevia varoja. (Oikeusministeriö 2005 [viitattu 6.10.2008].)

Edunvalvojan on säilytettävä omaisuus, jota päämies edunvalvonnan kestäessä tai myöhemmin tarvitsee asumista tai elinkeinon harjoittamista varten tai jolla muutoin on päämiehelle erityistä arvoa. Muu omaisuus, jota ei ole käytettävä elatukseen tai muihin päämiehen tarpeisiin, on sijoitettava siten, että sen säilymisestä on riittävä varmuus ja että sille saadaan kohtuullinen tuotto. (Laki holhustoimesta 1.4.1999/442 [viitattu

16.11.2008].) Laissa ei siis kuitenkaan edellytetä, että omaisuudelle pitäisi saada mahdollisimman hyvä tuotto. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että edunvalvojan ei pitä ryhtyä riskialttiiseen sijoitustoimintaan päämiehen varoilla. Rahavarojen tallettaminen käyttötilille ja määräaikaistilille, siltä osin kun varoja ei tarvita jokapäiväiseen elämiseen, on täysin riittävää. (Heikkinen et al 2003, 30.) Varallisuuden kasvattaminen ei siis saa olla itsetarkoitus, jos päämies tarvitsee ja kykenee käyttämään omaisuuttaan. Toisaalta on ajateltava päämiehen varallisuuden kehittymistä pitkällä aikavälillä, eikä varoja tule hävittää lyhyessä ajassa, vaikka ne menisivätkin päämiehen parhaaksi. (Heikkinen et al 2003, 7.)

Jos päämies on toimintakykyisenä ennen edunvalvontaan tulemista sijoittanut varojaan korkeamman riskialttiimpiin sijoituskohteisiin, ei edunvalvojan yleensä tarvitse ruveta purkamaan sijoituksia pienemmän riskin tarkoituksessa. Toisaalta, jos päämiehen varat ovat vähissä, joskus näinkin täytyy tehdä. Sellaista velvollisuutta ei edunvalvojalla kuitenkaan ole. Esimerkiksi edunvalvoja ei vastaa pörssikurssien normaalista vaihtelusta. (Ali-Keskikylä 14.11.2008.) Näin kävi yhdelle Turun edunvalvontatoimiston päämiehelle. Hänellä oli edunvalvontaan tullessa muutamia eri osakkeita, joita realisoitiin ajoittain kun tarve niin vaati. Tämänhetkisten pankki- ja pörssikriisien seurauksena, osakkeet olivat menettäneet arvoaan rankasti niitä realisoitaessa vuoden 2008 lokakuussa. Niiden arvo oli pudonnut alle puoleen siitä mitä ne olivat olleet edunvalvonnan alkaessa, vuoden 2008 alussa. Tämä on harmillista, mutta vaihtoehtoa ei ollut, koska päämies tarvitsee varoja elämiseensä välittömästi.

Vaikka pörssikurssien seuraaminen ei ole edunvalvojan vastuulla, on silti hyödyllistä olla perillä aikansa uutisotsikoista. Sillä tavalla voi välttää tekemästä sijoituksia, jotka saattavat pienentää päämiehen omaisuutta. Esimerkiksi pohdimme edunvalvojan kanssa juuri elokuussa 2008 edunvalvontaan tulleen asiakkaan perinnön sijoittamisesta mahdollisimman korkeakorkoiselle tilille. Päämiehen läheisten toiveena oli sijoittaa rahat vuonna 2007 Suomeen tulleeseen Islantilaisen pankin Suomen tytäryhtiöön. Etenimme kuitenkin varovaisesti, koska pankki oli ennestään meille tuntematon ja markkinoilla kovin uusi. Emme vielä olleet ehtineet sijoittaa rahoja pankkiin, kun kuulumme sen emoyhtiön vaikeuksista. Tämän jälkeen katsoimme turvallisemmaksi valita kotimaisen

pankin, jonka käyttöön ei liity vastaavia riskejä. Kannatti siis olla tarkkana ja pohtia eri vaihtoehtoja ennen päämiehen varojen sijoittamista.

5.2 Huolellisuusvelvoite

Hallituksen esityksessä on lähdetty siitä, että edunvalvojan tehtävät ovat pääsääntöisesti luonteeltaan taloudellisia. Kuitenkaan ei ole pidettävä tarkoituksenmukaisena sitä, että päämiehen henkilöä koskevat asiat rajataan kokonaisuudessaan pois edunvalvojan tehtävien piiristä. (HE 146/1998 [viitattu 19.12.2008].)

HolTL 37.1 §:n nojalla edunvalvojalla on huolellisuusvelvoitteen hengessä tunnollisesti pidettävä huolta päämiehensä oikeuksista ja edistettävä hänen parastaan. Se koskee päämiehen varojen hoitamisen lisäksi myös hänen oikeuksien valvomista esimerkiksi jakamattomassa kuolinpesässä ja tarpeellisten sosiaalisten etuuksien hakemista. Edunvalvojan toimintaa on arvioitava objektiivisella mittapuulla. Vuoden 1898 HolhL 36 §:n säännös, että holhooja hoitakoon holhottinsa omaisuutta niin kuin huolellinen mies hoitaa pesäänsä, on edelleen käyttökelpoinen. Edunvalvojalta ei siis vaadita muuta kuin normaalin huolellisen ihmisen tarkkuutta. (Välimäki 2008, 73.)

5.3 Kuulemisvelvoite

Edunvalvojalla on HolTL 43 §:n mukaan velvollisuus kuulla päämiehensä mielipide, ennen kuin hän tekee päätöksen toimivaltaansa kuuluvassa asiassa. Päämiehen mielipide on selvitettävä, jos asiaa on pidettävä tämän kannalta tärkeänä ja jos päämiehen kuuleminen voi tapahtua ilman huomattavaa hankaluutta. Jos päämies ymmärtää käsiteltävän asian, on edunvalvojan pääsääntöisesti noudatettava päämiehen tahtoa. Usein päämiehet ymmärtävät asian ja sen vaikutukset kuitenkin vain osittain, ja esimerkiksi muistihäiriöisten ja mielenterveyspotilaiden kyky ymmärtää asioita voi vaihdella päivittäin, niin kuin myös heidän mielipiteensä. (Heikkinen 2003, 31.) Laki ei asetakaan edunvalvojalle ehdotonta velvollisuutta noudattaa päämiehen mielipidettä omaisuuden hoitoa

koskevassa ratkaisussa. Toisaalta päämiestä kuulemalla edunvalvojan voi usein saada käsityksen siitä, mitä päämiehen etu asiassa edellyttää. (Helin 2003, 1072.)

Jos päämies ei lainkaan ymmärrä asian merkitystä, hänen kuulemisensa ei ole tarpeellista. Ongelmallisimpia tilanteita syntyy yleensä sellaisten päämiesten osalta, jotka jotenkin ymmärtävät asian, mutta ymmärryksen taso vaihtelee. Tällöin edunvalvojan on pyrittävä ottamaan kaikki näkökohdat huomioon ja ratkaistava asia päämiehensä kokonaisedun mukaisesti. Riippuen siitä, mikä kokonaisuus kussakin tapauksessa on ja mitkä asiat ovat kullekin päämiehelle tärkeitä. (Heikkinen et al 2003, 31.)

Holhustoimilain säännöksen tarkoituksena on korostaa edunvalvojan ja päämiehen välisen yhteistoiminnan merkitystä. Silloin kun päämiehen oikeutta määrätä omaisuudesta ei ole lainkaan rajoitettu tai kun rajoitus on määrätty koskemaan ainoastaan tiettyjä oikeustoimia tai määrättyä omaisuutta, on yhteistoiminnan tarve suurin. Yhteistoiminnalla voidaan vähentää päällekkäisten ja ristiriitaisten oikeustointen vaaraa. (HE 146/1998.)

Säännös koskee ainoastaan edunvalvojan ja päämiehen keskinäistä suhdetta. Kuulemisvelvollisuuden laiminlyönti ei vaikuta edunvalvojan tekemän oikeustoimen sitovuuteen eikä siihen muutenkaan liity suoranaista rangaistusta. Edunvalvojan kyky yhteistoimintaan päämiehensä kanssa voidaan kuitenkin ottaa huomioon esimerkiksi silloin, kun harkitaan edunvalvojan määräämistä tehtävänsä tai hänen vapauttamistaan siitä. (HE 146/1998.)

Turun kaupungin vs. 4. yleinen edunvalvoja Elina Ali-Keskikylän (14.11.2008) mukaan hän pyrkii kuulemaan päämiehiään mieluiten henkilökohtaisesti kutsumalla heidät käymään toimistolla tai käymällä heidän luonaan. Toisaalta puhelimellakin kuuleminen on yhtä yleistä, jos henkilökohtainen tapaaminen on hankala järjestää. Myös vanhainkotien tai hoitolaitosten henkilökunnalta voi saada apua päämiehen mielipiteen muodostamiskyvyn arvioinnissa. He ovat päämiehen kanssa tekemisissä päivittäin ja osaavat erottaa onko päämiehellä oikeasti kyky muodostaa oma mielipiteensä, vai onko tällä vain ns. hyvä päivä. Hän myös painottaa, että päämiehen tahto ei tosiaankaan aina ole tämän

edun mukaista. Joskus on erittäin vaikeaa arvioida päämiehen mielipiteenmuodostuskykyä. (Ali-Keskikylä 14.11.2008.)

5.4 Salassapitovelvoite

Holhoustoimilain perusteella edunvalvoja ei saa ilman asianomaisen suostumusta ilmaista holhoustoimeen liittyvän tehtävän perusteella tietoonsa saamaa asiaa, joka yksityisen taloudellisen edun tai yksityisyyden suojaamiseksi on pidettävä salassa. Salassapidossa yleisen edunvalvojan on myös noudatettava lakia viranomaisten toiminnan julkisuudesta (21.5.1999/621). Sen 24 §:n 1 momentin 23 kohdan mukaan asiakirjat, jotka sisältävät tietoja henkilön vuosituloista tai kokonaisvarallisuudesta, on pidettävä salassa. Edellä mainittujen oikeusohjeiden mukaan edunvalvoja ei saa ilmaista edes päämiehen perillisasemassa oleville sukulaisille päämiehen taloudelliseen asemaan liittyviä seikkoja, ellei päämiehen oikeudellisesti toimintakelpoisena anna siihen lupaa. (Heikkinen et al 2003, 12.)

Salassapitovelvollisuus on jyrkkä ja sitä on noudatettava. HolhTL:ssä ei edunvalvojalle ole säädetty nimenomaista velvollisuutta kuulla lähiomaisia tai edes ilmoittaa heille päämiestä koskevista toimenpiteistä, kuten esimerkiksi omaisuuden myynnistä. Edunvalvonta ei lähtökohtaisesti rajoita päämiehen itsemääräämisoikeutta ja muita perusoikeuksia, vaikka puhevalta onkin siirretty edunvalvojalle. Se että henkilölle on määrätty edunvalvoja, ei vielä tarkoita edunvalvojan olevan ilmoitusvelvollinen päämiehensä asioissa omaisiin nähden. HolTL:n 92 §:n salassapitosäännöksen mukaan edunvalvoja ei saa kertoa päämiehensä salassa pidettäviä asioita ilman tämän suostumusta kenellekään ulkopuoliselle, ei edes lähiomaiselle. Esimerkiksi tieto henkilön joutumisesta sairaalaan on lähtökohtaisesti tällainen salassapitovelvollisuuden piiriin kuuluva tieto. (Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisu 13.6.2008.)

Salassapitosäännös ei kuitenkaan rajoita edunvalvojan velvollisuutta antaa päämiehen tietoja holhousviranomaiselle. Sen vuoksi edunvalvoja on päämiehen edunvalvonnan aikana velvollinen ilmoittamaan holhousviranomaiselle päämiehen taloudelliseen asemaan liittyviä seikkoja esimerkiksi omaisuusluettelossa tai vuositileissä. Sama vaitiolo-

velvollisuus koskee myös holhousviranomaisissa työskenteleviä. (Heikkinen et al 2003, 12.)

5.5 Vahingonkorvausvelvollisuus

Edunvalvojan huolellisuusvelvoitteen tehosteena on HolTL 45 §:n mukainen vahingonkorvausvelvollisuus. Sen mukaan edunvalvoja on vastuussa aiheuttamistaan vahingosta ja hän on velvollinen korvaamaan vahingon, jonka hän on tehtävänsä hoitaessa aiheuttanut päämiehelleen tahallisesti tai huolimattomuudestaan. Edunvalvojan korvausvelvollisuutta arvioidaan lähtökohtaisesti vain HolTL:n säännöksen nojalla eikä esimerkiksi vahingonkorvauslain (myöhemmin VahL) nojalla. Edunvalvojan korvausvelvollisuutta ei ole lainkohdassa rajoitettu minkään vahinkolajin osalta. Korvausvastuun piiriin kuuluu siis henkilö- ja esinevahingot sekä varallisuusvahingot. (Välimäki 2007, 133.)

Jos edunvalvojana on yleinen edunvalvoja, hänen korvausvastuuseensa on HolTL:n 45 §:n 2 momentin nimenomaisen viittaussäännöksen nojalla sovellettava myös VahL 3 ja 4 lukujen säännöksiä. VahL 3 luku käsittelee työnantajan ja julkisyhteisön korvausvastuuta, eli ns. isännänvastuuta. Sen mukaisesti, jos edunvalvoja on kunnan virkamies tai työntekijä, kunta tai muu yhteisö on ensisijaisesti vastuussa edunvalvojan aiheuttamasta vahingosta. (Heikkinen et al 2003, 13.) VahL 4 luvun 1 §:n mukaan virkamies vastaa vahingosta, jonka hän virassaan virheellään tai laiminlyönnillään aiheuttaa. Hän on velvollinen korvaamaan määrän, joka harkitaan kohtuulliseksi ottamalla huomioon vahingon suuruus, teon laatu, vahingon aiheuttajan asema, vahingon kärsineen tarve sekä muut olosuhteet. Vahingonkorvausta ei tuomita, jos virkamiehen viaksi jää vain lievä tuottamus (Vahingonkorvauslaki 31.5.1974/412 [viitattu 20.11.2008].)

Turun kaupungin 3. yleinen edunvalvoja Pirjo Suomento (19.11.2008) kertoi lievempiä keinoja, mitä holhousviranomainen voi käyttää, jos sen mielestä edunvalvoja on ollut työssään huolimaton. Jos esimerkiksi edunvalvoja ei ole työssään huolehtinut, että päämiehen omaisuudelle saadaan mahdollisimman hyvä tuotto sijoittamalla niitä korkean koron tileille, holhousviranomainen voi pudottaa päämieheltä veloittettavaa palkkiota.

Jos edunvalvoja on laiminlyönyt tehtävänsä hakea velkaiselle päämiehelleen toimeentulotukea, voi hän saada huomautuksen tilintarkastuksen jälkeen.

6 EDUNVALVOJAN TOIMIEN RAJOITUKSIA

6.1 Luvanvaraiset oikeustoimet

Useat oikeustoimet vaativat maistraatin luvan ennen kuin edunvalvojan voi ryhtyä toimeen. Lupaa on haettava siltä holhousviranomaiselta, joka valvoo edunvalvojan toimintaa. Luvanvaraisia oikeustoimia HolTL 34 §:n mukaan ovat

- kiinteän omaisuuden luovuttaminen ja hankkiminen (siirrettävä vuokra tai käyttöoikeus)
- omaisuuden pantiksi luovuttaminen
- kiinteän omaisuuden vuokraaminen yli viideksi vuodeksi tai yli vuodeksi täysi-ikäisyyden alkamisesta
- lainan ottaminen ja takaus
- elinkeinon harjoittaminen päämiehen lukuun
- sopimuksen tekeminen avoimen yhtiön tai kommandiittiyhtiön perustamisesta tai tällaisen yhtiön liittymisestä
- perinnöstä luopuminen tai perintöosuuden luovuttaminen
- sopimuksen tekeminen kuolinpesän yhteishallinnosta
- sopimuksen tekeminen osituksesta tai perinnönjaosta
- asunto-osakkeiden luovuttaminen tai hankkiminen
- asunto-osakkeiden vuokraus yli viideksi vuodeksi tai yli vuodeksi täysi-ikäisyyden alkamisesta
- aineksen irrottaminen päämiehen maalta (metsänmyynti, kivi, sora, hiekka yms.)
- eräiden sijoituskohteiden/arvopapereiden hankkiminen (esim. pörssi-noteerattomat osakkeet) (HolhTL 34§ 1 mom).

Ennen näiden oikeustoimien tekemistä, edunvalvojan tulee hankkia toimilleen maistraatin lupa. Edunvalvoja ei saa ilman erityistä syytä luovuttaa omaisuutta, joka turvaa päämiehensä elannon myös tulevaisuudessa. Lupaa haetaan maistraatilta ja sen on oltava

va kirjallinen ja perusteltu. Siitä tulee käydä ilmi miksi haettu oikeustoimi on päämiehen etujen mukainen. Hakemukseen tulee liittää mukaan tarvittavat liitteet. (Maistraatti 2008c [viitattu 20.11.2008].) Lupahakemus on vapaamuotoinen, joten sen voi tehdä itse, kunhan se sisältää kaikki tarvittavat tiedot haettavasta asiasta. Maistraatin internetsivustoilta on myös saatavilla hakemuskaavakkeita (liite 1), joita voi käyttää. Hakemuksessa tulee olla kaikki mahdollinen tieto oikeustoimesta, jotta lupa voidaan myöntää. Maistraatti lähettää lisäselvityspyynnön, jos se tarvitsee vielä enemmän tietoa.

Yhteistyö päämiehensä kanssa on edunvalvojalle muutenkin tärkeää. Joskus käy niin, ettei päämiehen mielipidettä johonkin asiaan saada hänen fyysisen tai psyykkisen tilansa vuoksi. Näissä tilanteissa edunvalvoja on tietysti oikeutettu tekemään päätökset itsenäisesti, ilman päämiehensä myötävaikutusta. (Laki24 [viitattu 6.10.2008].) Jos päämiehen mielipide on mahdollista saada, tulee se liittää hakemukseen. Maistraatin internetsivustoilta on saatavilla lomakkeita (liite 2) päämiehen suostumusta varten. Siitä käy ilmi antaako päämies suostumuksensa vai ei. Päämiehen suostumus pitää liittää kaikkiin hakemustyyppeihin. Oikeustoimi, jossa luovutetaan vuokra- tai omistusoikeus toiselle ja luovuttajana toimii kuolinpesä, jossa päämies on osakas, tulee hakemukseen liittää jäljennös perukirjasta ja jäljennös vainajan testamentista ja avioehtosopimuksesta. Muut tarvittavat liitteet ovat oikeustoimikohtaisia ja löytyvät mm. maistraatin internetsivuilta osoitteesta www.maistraatti.fi. Tavallisimpia oikeustoimia, mihin lupaa haetaan, ovat kiinteistöjen ja asunto-osakkeiden myynnit sekä perinnönjakoon liittyvät luvat (Koponen 18.11.2008).

6.1.1 Asuntoa koskevat oikeustoimet

Asunto-osakkeiden ja asumisoikeuden vastikkeellinen hankkiminen on luvanvaraista. Myös loma-osakkeiden hankkiminen ja myyminen on katsottu luvanvaraiseksi, jolloin maistraatilta on haettava lupa. Sen sijaan autotallin hankintaan oikeuttavien osakkeiden hankinta ei edellytä holhousviranomaisen lupaa. (Heikkinen et al 2003, 82-83.)

Asunto-osakehuoneiston ja asumisoikeusasunnon käyttöoikeuden luovuttaminen toisen käytettäväksi viittä vuotta pitemmäksi ajaksi tai niin, että aika jatkuu yli vuoden pää-

miehen täysi-ikäiseksi tulemisen jälkeen vaatii myös holhousviranomaisen luvan. Tois-
taiseksi voimassa oleviin vuokrasopimuksiin ei tarvita holhousviranomaisen lupaa, ellei
irtisanomisaikaa ole sovittu niin pitkäksi, että sopimus rinnastuu yli viisi vuotta voimas-
sa olevaan määräaikaiseen sopimukseen. (Heikkinen et al 2003, 83.)

6.1.2 Kiinteää omaisuutta koskevat oikeustoimet

Kiinteän omaisuuden vastikkeellinen hankkiminen ja luovuttaminen ovat luvanvaraisia
oikeustoimia. Kiinteistökauppojen osalta tiliin on liitettävä jäljennökset kauppakirjoista
sekä tarvittaessa lainhuutotiedot, kiinteistörekisteritiedot sekä muut kiinteistöön liittyvät
selvitykset, jotka holhousviranomaisen on myös tarkastettava. Vastaava selvitys on an-
nettava myös silloin, kun kyseessä on kiinteistön yhteisomistajien välinen jakosopimus.
(Heikkinen et al 2003, 83-84.)

Sellaisen maanvuokra- tai muun käyttöoikeuden, joka voidaan maanomistajaa kuule-
matta siirtää kolmannelle, hankkiminen ja luovuttaminen on luvanvaraista ja rinnastuu
pitkälti kiinteistökauppaan. Kiinteän ja muun edellä mainitun omaisuuden luovuttami-
nen toisen käytettäväksi pidemmäksi ajaksi kuin viideksi vuodeksi tai pidemmäksi ajak-
si kuin vuodeksi päämiehen täysi-ikäiseksi tulemisesta on myös luvanvaraista. Siirtola-
puutarhatontit sijaitsevat yleensä vuokramaalla, ja niiden hankinta tai luovutus on tästä
syystä luvanvaraista. Tiliin on liitettävä jäljennös vuokrasopimuksesta, jonka ehtojen
noudattamisen valvonta kuuluu osana tilintarkastukseen, kuten asunhuoneistojenkin
vuokrauksen kohdalla. (Heikkinen et al 2003, 84.)

Metsän ja maa-ainesten myyminen on luvanvaraista, ellei ole kyse holhousviranomaisen
hyväksymän omaisuudenhoitosuunnitelman mukaisesta toimenpiteestä. Myyntiin rin-
nastetaan sopimus, jolla luovutetaan oikeus metsän hakkaamiseen tai maa-ainesten ot-
tamiseen. Holhousviranomaisen kiinnittää tilintarkastuksen yhteydessä huomiota siihen,
onko myynti todella tapahtunut omaisuudenhoitosuunnitelman mukaisesti. Jos on myyty
olennaisesti enemmän tai eri paikasta kuin suunnitelmassa mainitaan, kauppa on luvan-
varainen. Tilintarkastuksessa on luonnollisesti tarkastettava myös kaupasta saadut tuo-

tot, arvonnlisäveron maksaminen ym. asiaan liittyvät seikat sekä se, että suunnitelman mukaiset metsänhoitotyöt tulevat hoidettua. (Heikkinen et al 2003, 84-85.)

6.1.3 Jäämistöä koskevat oikeustoimet

Perinnöstä luopuminen päämiehen puolesta on luvanvaraista. Perinnöstä voidaan perintökaaren 17 luvun säännösten mukaan luopua pätevästi sekä perittävän kuoltua että tiettyin edellytyksin myös perittävän eläessä. Perittävän eläessä tapahtuvaan perinnöstä luopumiseen ei pääsääntöisesti voida myöntää lupaa, koska perinnön varallisuusarvo ei vielä tällöin ole tiedossa eikä sen enempää edunvalvoja kuin holhousviranomaisena vielä voi arvioida sitä, onko perinnöstä luopuminen päämiehen edun mukaista. (Välimäki 2003, 95.) Vastikkeeton perinnöstä luopuminen on yleensä käytännössä mahdollista lähinnä vain varattomissa pesissä. (Heikkinen et al 2003, 85.)

Päämiehen pesäosuuden luovuttaminen on luvanvaraista. Lahjoituskiellosta johtuen pesäosuuden luovuttamisen tulee käytännössä olla vastikkeellista. Pesäosuuden luovuttaminen on käyttökelpoinen vaihtoehto perinnönjaoille silloin, kun pesää ei haluta syystä tai toisesta kokonaan jakaa, mutta päämiehen olisi saatava osuutensa pesästä. (Heikkinen et al 2003, 85.)

Myös sopimuksen tekeminen kuolinpesän yhteishallinnosta on luvanvaraista. Joissain tapauksissa tällaisen sopimuksen vaatiminen saattaa olla tarpeellista. Sopimuksessa voidaan määritellä esimerkiksi se, kuka pesän omaisuutta käyttää, millaisia korvauksia käytöstä suoritetaan ja miten pesän tuotto jaetaan. Tilintarkastuksessa on tällöin valvottava sopimuksen noudattamista. (Heikkinen et al 2003, 85.)

Ositus- ja perinnönjakosopimuksen tekeminen ilman perintökaaren 23 luvussa tarkoitettua pesänjakajaa on luvanvaraista. Myös omaisuuden erottelu niissä tapauksissa, joissa puolisoilla ei ole ollut avio-oikeutta toistensa omaisuuteen, on katsottava luvanvaraiseksi, vaikka tätä ei erikseen laissa mainitakaan. Tiliin on liitettävä lopullinen jakokirja, jonka osalta varmistetaan, että päämies on saanut lainmukaisen osuutensa. Perintökaaren 24 luvun 2 §:n nojalla pesän tuoton säästö voidaan osakkaan vaatimuksesta jakaa

siltä osin kuin sitä ei ole käytettävä yhteisen talouden kustannuksiin tai muutoin yhteiseen lukuun. Tuoton jakaminen ei ole perinnönjakoa eikä se siltä osin vaadi lupaa. Koska yhdelläkin osakkaalla on oikeus tuottoa koskevan jakovaatimuksen esittämiseen, kyse ei ole kuolinpesän yhteishallintoa koskevasta sopimuksesta, eikä holhousviranomaisen lupaa näin ollen edellytetä. (Heikkinen et al 2003, 85-86.)

Jos päämies on osakkaana kuolinpesässä, jonka omaisuuteen kuuluu asunto, sen myyntiin ei tarvitse erikseen hakea lupaa, jos kuolinpesään on haettu käräjäoikeudelta pesänselvittäjä-jakaja. Tämä on ymmärrettävää, koska käräjäoikeuden vahvistama pesänselvittäjä-jakajan tarkoituksena on selvittää pesän varat huolellisesti ja huolehtia kaikkien pesän osakkaiden ja velkojien etuja yhtäläisesti. Tämän tehtävänä on esimerkiksi asuntoa myydessä, pyydettyä asunnosta käypä hinta.

Poikkeuksia kuitenkin löytyy. Edunvalvoja Elina Ali-Keskikylällä on tapaus, jossa hänen päämiehensä on osakkaan kuolinpesässä, jossa on asunto. Päämies omistaa jo valmiiksi puolet kuolinpesän asunnosta ja puolet on kuolinpesän omistuksessa. Vaikka pesässä oli käräjäoikeuden määräämä pesänselvittäjä-jakaja, niin päämiehen omistaman puoliosuuden myyntiin oli maistraatin edustajan mielipiteen mukaan haettava erikseen lupaa. Tilanne kuitenkin mutkistui, kun toisen maistraatin edustajan mukaan lupaa ei tarvitse hakea. Tilanteeseen ei vielä tätä kirjoittaessani ollut tullut mitään selvyttä. Tuntuu hassulta, että lupaa pitäisi hakea. Pesänselvittäjä-jakajan tehtävä on kuitenkin katsoa, että jos asunto myydään, se myydään kelpo hintaan ja sääntöjen mukaisesti. On mielestäni kohtuutonta, että maksettavaksi tulisi pesänselvittäjä-jakajan palkkio sekä lisäksi vielä maksu luvan hakemisesta maistraatilta.

6.1.4 Velvoitteita koskevat oikeustoimet

Muun kuin valtion takaaman opintolainan tai metsänparannuslainan ottaminen on luvanvaraista. Lupa tarvitaan myös lainan ehtojen muuttamiseen, jos ehtoja muutetaan päämiehen vahingoksi. Sen sijaan lainaehtojen muuttaminen päämiehen eduksi, esimerkiksi koron alentaminen, ei vaadi lupaa. (Heikkinen et al 2003, 86.)

Lupa tarvitaan myös sitoutumiseen vastuuseen toisen velasta. Takauksen antaminen on harvoin päämiehen edun mukaista. Myös omaisuuden pantiksi luovuttaminen ja muun panttioikeuden perustaminen on luvanvaraista. Myös muutos lainaehdoissa vaatii uuden panttausluvan, jos ehtoja muutetaan päämiehen vahingoksi. Kun päämiehen omaisuutta on luovutettu pantiksi, päävelan lyhentämistä on seurattava samalla tavoin, kuin takaustenkin kohdalla. (Heikkinen et al 2003, 87.)

6.2 Kielletyt tai varovaisuutta edellyttävät oikeustoimet

6.2.1 Lahjoituskielto

HolTL 32 §:n 1 momentin mukaan edunvalvoja ei saa lahjoittaa päämiehensä omaisuutta. Säännös rajoittaa edunvalvojan kelpoisuutta. Kiellosta ei ole säädetty poikkeuksia eikä kiellolle myöskään ole asetettu mitään euromääräistä eikä muita rajoja, joiden puitteissa lahjoituksia voitaisiin tehdä. Holhousviranomaisella ei ole toimivaltaa myöntää lupaa lahjoittamiseen. Lahjoituskieltoa tulkitaan laajasti. Sen piiriin kuuluvat kaikki vastikkeettomat oikeustoimet, joilla päämiehen omaisuutta tai muita sellaisia etuuksia, joilla on taloudellista arvoa, siirretään pois päämiehen omistuksesta ja määräysvallasta. (Heikkinen et al 2003, 89.) Säännöksestä ei ole minkäänlaista, esimerkiksi vähäisiä lahjoja koskevaa, poikkeusta. Tässä suhteessa päämiehen oma kelpoisuus on siis laajempi kuin edunvalvojan. (Välimäki 2008, 83.)

Tähänkin säännökseen löytyy erikoistapaus. Edunvalvoja Anette Kuposella on päämies, jolla oli elinikäinen hallintaoikeus asuntoon, mutta päämies itse kuitenkin asui jo hoitolaitoksessa eikä pystynyt asumaan enää itseksensä. Asunnon vastikkeet olivat päämiehen maksettavana, mutta vähävaraisuuden takia ne jäivät koko ajan maksamatta. Asunto oli niin huonossa kunnossa, että siihen ei ollut mahdollista saada vuokralaista, jotta vastikkeet saataisiin katettua. Myöskään remonttiin ei päämiehellä, eikä asunnon omistajalla ollut varaa. Ainut vaihtoehto oli luopua hallintaoikeudesta, mikä rinnastetaan lahjaan. Edunvalvoja haki maistraatilta hallintaoikeudesta luopumiseen hyväksyntää. Maistraatti ei tällaiseen toimenpiteeseen voi myöntää lupaa, koska kyseessä ei ole luvanvarainen oikeustoimi. Maistraatti hyväksyi luopumisen, koska jos hallintaoikeudesta ei olisi luo-

vuttu, olisi päämies velkaantunut koko ajan vastikkeista. Tämä ei olisi ollut päämiehen edun mukaista.

6.2.2 Vastikkeeton perinnöstä luopuminen

Perinnöstä luopuminen on holhustoimilain 34 §:n 1 momentin 7 kohdan mukaan säädetty luvanvaraiseksi. Edellytyksenä sille, että lupa myönnetään, on se, että oikeustoimi on päämiehen edun mukainen. Jos perinnöstä on tarkoitus luopua vastikkeetta, on kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, ettei luopuminen vaaranna päämiehen edun toteutumista. Joissakin tilanteissa perinnöstä luopuminen saattaa jopa olla päämiehen edun mukaista. Esimerkiksi lesken, joka on rintaperillisittä kuolleen varattoman puolisonsa perillinen ja jolla itsellään on varoja, saattaa joskus olla edullista luopua perinnöstä puolisonsa jälkeen. Varsinaisesta perinnöstä luopumisesta ei kuitenkaan ole kysymys silloin, kun edunvalvoja hyväksyy päämiehensä puolesta testamentin moiteperusteesta huolimatta. Tällainen menettely on vakavaa huolimattomuutta, ja se voi aiheuttaa edunvalvojalle korvausvelvollisuuden. (Heikkinen et al 2003, 89-90.)

Perinnöstä voidaan perintökaaren 17 luvun säännösten mukaan luopua pätevästi sekä perittävän kuoltua että tietyin edellytyksin myös perittävän eläessä. Siihen ei pääsääntöisesti voida myöntää lupaa, koska perinnön varallisuusarvo ei silloin vielä ole tiedossa. Ei edunvalvoja eikä holhousviranomainen vielä voi arvioida sitä, onko perinnöstä luopuminen päämiehen edun mukaista. (Välimäki 2008, 100.)

Edunvalvojan tulee pääsääntöisesti vaatia lakiosaa päämiehensä puolesta. Jos edunvalvoja hyväksyy lakiosaa loukkaavan testamentin päämiehensä puolesta, voidaan hyväksyminen katsoa vahingonkorvausvastuun synnyttäväksi toimenpiteeksi, jos päämiehen varallisuus pienentyisi sen seurauksena. Vahingonkorvausvastuu saattaa syntyä, jos oikeudenmenetys johtuu määrääjän laiminlyönnistä. (Helin 2001, 1079.)

6.2.3 Tasinkoprivilegistä luopuminen

Tasingolla tarkoitetaan avioliitto-oikeudessa avio-oikeuden alaisen omaisuuden tassauserää, jonka varakkaampi osapuoli maksaa tasoituksena vähävaraisemmalle osapuolelle. Lesken tasinkoprivilegi tarkoittaa lesken oikeutta kieltäytyä maksamasta tasinkoa kuolleen puolison perillisille. (Lakiwiki 2007. [viitattu 31.10.2008].)

Jos leski on varakkaampi kuin ensiksi kuollut puoliso ja hänelle on määrätty edunvalvoja, tulee tämän toimitettavassa osituksessa tarvittaessa vedota lesken puolesta tämän oikeuteen olla luovuttamatta tasinkoa kuolleen puolisonsa perillisille. Näin on toimittava lähes aina, kun leski ei enää pysty ymmärtämään asiaa tai ilmaisemaan omaa tahtoaan asiaan. Edunvalvojan tulee esittää päämiehen edun mukaiset perusteet, jos tämä jättää vetoamatta lesken tasinkoprivilegiin. (Heikkinen et al 2003, 90.)

6.2.4 Ennakkoperinnön antaminen

Lahjoituksen ennakkoperintöluonteisuuteen vedotaan vasta lahjanantajan kuoltua. Elossa olevien välistä vastikkeetonta luovutusta kutsutaan lahjaksi. Vaikka osa rintaperillisistä olisi jo aiemmin saanut ennakkoperintöä, ei tällaista jäämistösuunnittelua voida jatkaa enää sen jälkeen, kun päämiehelle on määrätty edunvalvoja, jos päämies ei enää itse kykene antamaan pätevää tahdonilmaisua. (Helin 2001, 1079.)

6.2.5 Päämiehen omaisuuden vastikkeeton käyttäminen

Myös päämiehen asunnon vastikkeeton luovuttaminen toisen käyttöön on holhustoimilain 32 §:n 1 momentin vastaisen tehoton (Helin 2001, 1078). Tilin yhteydessä onkin tarpeen esittää selvitys siitä, kenelle päämiehen mahdollisesti omistama asunto on vuokrattu ja millä ehdoin. Jos päämies on asian vielä ymmärtäessään itse tehnyt etunsa vastaisen vuokrasopimuksen, ei edunvalvojan välttämättä aina tarvitse puuttua tilanteeseen, ellei kyse ole selkeästi päämiehen kannalta kohtuuttomasta järjestelystä. Edunvalvoja ei sen sijaan voi pätevästi tehdä sellaista sopimusta, jonka nojalla päämiehen omaisuutta käytetään korvauksetta. Tosin joissakin tapauksissa voidaan kohtuussyistä hyväksyä se, että omaisuuden käytöstä suoritetaan korvaus osittain työn muodossa, kuten kiinteistös-

tä huolehtiminen ja kunnossapitotyö. Vastikkeen riittävyys on arvioitava tapauskohtaisesti. Työsuorituksen arvon määrää on kuitenkin vaikea arvioida, eikä tällaisia sopimuksia tästä syystä kannata suosia. (Heikkinen et al 2003, 91.)

6.2.6 Päämies itse lahjoittajana

Aiemmissä tilanteissa on huomattava, että lahjoituskielto koskee nimenomaan edunvalvojaa. Se ei estä oikeustoimikelpoista päämiestä, joka ei ole vajaavaltainen tai jonka kelpoisuutta ei ole rajoitettu, tekemästä itse edellä mainittuja oikeustoimia. Edunvalvojalla on kuitenkin velvollisuus selvittää, onko päämies täysin ymmärtänyt asian ja varmistua siitä, ettei päämiehen tahdonmuodostukseen ole vaikutettu asiattomasti. Tarvittaessa edunvalvojan on ryhdyttävä asiassa tarvittaviin toimenpiteisiin lahjan saajaa vastaan. Jos päämies alkaa selvästi etujensa vastaisesti lahjoitella omaisuuttaan, edunvalvojan on ryhdyttävä toimenpiteisiin päämiehen toimintakelpoisuuden rajoittamiseksi tarpeellisilta osin. (Heikkinen et al 2003, 92.)

Holhousviranomaisen ei voi käsitellä lupa-asiana sellaista oikeustointa, jonka päämies on itse tehnyt, vaikka kyseessä olisikin edunvalvoja tekemänä kielletty tai luvanvarainen oikeustoimi. Holhousviranomaisen on kuitenkin viimeistään tilintarkastuksessa edellytettävä edunvalvojan selvitystä päämiehen tekemistä oikeustoimista. Tältäkin osin edunvalvojan tulee ottaa kantaa siihen, ettei päämiehen tahdonmuodostukseen ole tältä osin asiattomasti vaikutettu. Holhousviranomaisen voi tarvittaessa pyytää lisäselvitystä myös sukulaisilta, lääkäriltä, hoitohenkilökunnalta tai päämieheltä itseltään. (Heikkinen et al 2003, 92.)

Ongelmallinen tilanne on silloin, kun oikeustoimikelpoinen päämies haluaa lahjoittaa varojaan, mutta käytännössä kaikki hänen varansa ovat pankkitilillä, johon käyttöoikeus on ainoastaan edunvalvojalla. Oikeustoimikelpoisen päämiehen oikeutta tehdä lahjoituksia ei ole rajoitettu vajaavaltaisen päämiehen tavoin ”olosuhteisiin nähden tavanomaiseen ja taloudelliselta merkitykseltään vähäiseen”. Oikeustoimikelpoisen päämiehen oma lahjoitustahto ja edunvalvojan holhustoimilain 31 §:n 2 momentin tarkoittama päämiehen tilinkäyttöoikeus törmäävät tilanteessa toisiinsa. Mikään ei periaatteessa estä

oikeustoimikelpoista ja asian ymmärtävää päämiestä tekemästä muita kuin edunvalvojan vallinnassa olevien talletustilien mahdollistamia lahjoituksia. Jos hän esimerkiksi päättää lahjoittaa kiinteistön tai asunto-osakkeen, tämä oikeustoimi voi olla täysin pätevä. Rahalahjan antaminen olisi tällöin eri asemassa kuin muun omaisuuden lahjoittaminen. Ristiriitaiseen tilanteeseen on ilmeisesti johtanut holhoustoimilain 31 §:n 2 momentti, joka lisättiin lakiin vasta eduskunnan valiokuntakäsittelyssä eikä kaikkia säännöksen vaikutuksia kenties ehditty tarkistaa. (Heikkinen et al 2003, 93.) Säännöksessä sanotaan, että edunvalvojan tulee ilmoittaa laitokselle, kuka tai ketkä voivat nostaa tilillä olevia varoja, jos päämiehellä on tili luottolaitoksessa.

Edunvalvojalle holhoustoimilain 38 §:n 2 momentissa asetettu velvoite huolehtia oikeustoimikelpoisen päämiehen oikeudesta tehdä tavanomaisia ja taloudelliselta merkitykseltään vähäisiä lahjoituksia voidaan nähdä suojana edunvalvojan 31 §:n 2 momentissa säädettyä päämiehen tilien nosto-oikeudesta määräämistä vastaan. (Heikkinen et al 2003, 93.) Vaikka edunvalvoja olisikin rajoittanut päämiehen oikeutta nostaa tietyiltä tileiltä, on hänellä kuitenkin oltava oikeus vähäisiin lahjotuksiin. Oikeustoimikelpoisen päämiehen vallintaoikeutta voimakkaasti rajoittavan ja väljänsisältöisenä edunvalvojalle kuuluvan tilinkäyttöoikeuden pitää väistyä päämiehen yksilöidyn oikeuden tieltä. Edunvalvojan on näin ollen lähtökohtaisesti annettava asian ymmärtävälle päämiehelle varat lahjoituksen tekemistä varten. Edunvalvojan tulee kuitenkin toisaalta aina pitää huolta siitä, että päämiehellä on varoja elämiseensä ja muihin tarpeisiinsa. (Heikkinen et al 2003, 93.)

Päämies voi ennen edunvalvojan määräämistä tai vielä sen jälkeenkin ollessaan oikeustoimikelpoinen antaa sitovan lahjalupauksen, jolla hän määrää tulevaisuudessa tapahtuvasta lahjoituksesta. Tämä sitoo myös edunvalvojaa. Mahdollista on myös, että päämies valtuuttaa toisen henkilön huolehtimaan esimerkiksi ennakkoperintöjä koskevan suunnitelman loppuun viemisestä. (Heikkinen 2003, 93-94.) Valtuutus pysyy voimassa, vaikka päämiehelle määrättäisiinkin edunvalvoja (Helin 2001, 1080). Vaikka valtuutus ei automaattisesti lakkaakaan, edunvalvojalla on toisaalta oikeus myös peruuttaa valtuutus. Oikeustoimikelpoinen päämies voi tietysti antaa uuden valtuutuksen, mutta lahjalupaustilanteissa tästä ei voine syntyä ongelmaa. Jos päämies on oikeustoimikelpoinen, hän

voi itse toimia lahjan antajana eikä edunvalvojan tarvitse pohtia valtuutuskysymystä. (Heikkinen 2003, 94.)

6.2.7 Päämiehen varojen lainaaminen ulkopuolisille

Päämiehen varojen lainaaminen yksityisille tahoille ei ole lähtökohtaisesti hyväksyttävää toimintaa. Pankkien, vakuutuslaitosten sekä muita julkisen valvonnan alla olevia sijoituskohteita on riittävästi tarjolla. Jos kuitenkin lainan vakuutta voidaan pitää riittävän turvaavana ja jos lainan tuotto on hyvä, lainan antaminen saattaa jossain tilanteissa olla päämiehen edun mukaista. Ongelmana on se, ettei lainaamiseen tarvita holhousviranomaisen lupaa eikä jälkikäteen juurikaan voida puuttua tehtyihin sopimuksiin. Jos lainaaminen havaitaan tilistä, holhousviranomaisen tulee aina reagoida siihen ja selvittää asia. Holhousviranomaisen pitää vaatia edunvalvojaa toimittamaan tilin liitteeksi jäljennös velkakirjasta tai lyhennyssuunnitelmasta sekä tarkistaa mahdollinen vakuus. (Heikkinen 2003, 94.)

Jos päämiehellä on saatavia edunvalvontaan tullessa, edunvalvojan on huolehdittava, että ne saadaan perittyä. Huolellisuusvelvoite (HoITL 37.1§) koskee päämiehen varojen hoitamisen lisäksi tämän oikeuksien valvomista mm. eriperusteisten saatavien perimisessä. Jos päämiehellä on sopimukseen tai vahingonkorvaukseen perustuva saatava joltain läheiseltään, edunvalvojan on perittävä eräännytynyt saatava, vaikka saatava suorittaminen aiheuttaa hankaluuksia velalliselle. Tämä johtuu siitä, että edunvalvonnassa valvotaan päämiehen eikä omaisen etua. (Välimäki 2008, 73-74.)

Toisaalta velan perimisessä tulisi ottaa huomioon myös muutakin kuin vain taloudellinen näkökulma. Jos velallinen on päämiehelle tärkeä ihminen, ei pienen velan perimisessä välttämättä saavuteta mitään todellista arvoa. Pahimmassa tapauksessa tämä läheinen ihminen suuttuu perinnästä ja asia rikkoo välit hänen ja päämiehen välillä. Tämä ei myöskään ole päämiehen edun mukaista. Jos päämies ei halua, että velkaa peritään, tätä mielipidettä on kunnioitettava. Jos velka on suuri, on kuitenkin mietittävä päämiehen etua saada saatavansa perittyä. Keinot saatavan perimiseen ovat näissä tapauksissa

yleensä hienovaraisempia ja joustavampia, jottei päämiehen ja velallisen välit rikkoutuisi ja päämies kärsisi sitä kautta. Velkaa ei ehkä kannata ruveta perimään kovin ottein.

6.2.8 Päämiehen saatavat edunvalvojalta

Lähtökohtana pidetään sitä, että edunvalvoja ei saa lainata päämiehensä varoja. Muodollisestikin pätevän sopimuksen syntyminen edellyttäisi, että edunvalvojalla olisi sijainen, joka edustaisi päämiestä sopimuksen teossa. Jos saatava on syntynyt reilusti ennen edunvalvonnan alkamista silloin, kun päämies on ollut siinä kunnossa, että hän on kyennyt vapaaseen tahdonmuodostukseen, riittää, että selvitetään lainan ehdot ja vakuudet ja seurataan, että lainaa maksetaan niin kuin osapuolet olivat sopineet. Ellei takaisinmaksaminen suju, holhousviranomaisen on valvontaviranomaisena ryhdyttävä toimiin. Rikollisoikeudellisena kavalluksena voidaan pitää esimerkiksi tilannetta, jossa lainaaminen tapahtuu niin, että edunvalvoja vain nostaa rahat mahdollisesti useammassa erässä ja ilmoittaa ne sitten tilissä päämiehen saatavana, jos ilmoittaa ollenkaan. (Heikkinen 2003, 94-95.) Tällainen toiminta on kuitenkin harvinaista ja tulee yleensä ilmi vuositiliä tarkastettaessa.

6.3 Päämiehen omassa hallinnassa oleva omaisuus

6.3.1 Yleistä

Vajaavaltaisia ovat kaikki alaikäiset lapset sekä täysi-ikäiset vajaavaltaiseksi julistetut henkilöt. Vajaavaltaiset henkilöt eivät lähtökohtaisesti voi tehdä itseään sitovia päteviä sopimuksia tai muita oikeustoimia. Pelkkä edunvalvojan määrääminen rajoittamatta päämiehen oikeustoimikelpoisuutta ei sinänsä heikennä päämiehen kelpoisuutta tehdä edunvalvojan ohella itseään koskevia ja lähtökohtaisesti päteviä ja sitovia oikeustoimia. Edunvalvojalle määräyksen nojalla syntyvää kelpoisuutta onkin kutsuttu päämiehen omaan kelpoisuuteen nähden rinnakkaiseksi. Poikkeuksen oikeustoimikelpoisen päämiehen kelpoisuudesta vallita omaa omaisuuttaan muodostaa holhoustoimilaissa mainittu edunvalvojan yksinomainen oikeus vastaanottaa päämiehelle kuuluva saatava ja mää-

rätä päämiehen luottolaitoksissa olevien pankkitalletusten nosto-oikeudesta. Näin on vain niissä tapauksissa, joissa edunvalvojan määräyksen voidaan katsoa kattavan tällaisen kelpoisuuden. Yleismääräystä päämiehen taloudellisten asioiden hoitamiseksi voidaan aina pitää tällaisena, jollei päätöksessä toisin määrätä. (Heikkinen 2003, 39.)

6.3.2 Kohtuulliset käyttövarat

Päämiehen omaan vallintaan on jätettävä sellaiset käyttövarat, joita voidaan pitää hänen tarpeisiinsa ja muihin olosuhteisiin nähden kohtuullisina (HolhTL 38.1). Käyttörahan määrittämiseen vaikuttavat monet eri seikat. Siihen vaikuttaa päämiehen tarpeet ja olosuhteet eli tulot, varallisuus ja kyky käyttää omia varojaan (Heikkinen 2003, 42). Vaikuttavia seikkoja ovat esimerkiksi asuuko päämies omassa kotonaan, vai asuuko hän esimerkiksi jossain hoitolaitoksessa. Hoitolaitoksessa asuva päämies saa yleensä tarvittavat ruuat laitoksesta, joten hänellä ei mene rahaa ruokaan. Toisaalta kotona-asuvalla voi olla kotipalvelun kautta kuukausittainen kauppapalvelu, jolloin hänelle tuodaan ruokatarvikkeet kotiin ja ne laskutetaan myöhemmin edunvalvonnasta. Käyttöraha kuuluu niihin menoihin, jotka on turvattava päämiehelle vuokran tai vastikkeen lisäksi. Jos päämiehellä on paljon omaisuutta, hän todennäköisesti saa kaiken tarpeellisen käyttörahan. Jos päämiehellä ei ole varallisuutta tai on todennäköistä, että hän käyttää rahan esimerkiksi uhkapeleihin, käyttöraha määritellään kattamaan pakolliset ruokamenot.

Kaikilla edunvalvonnassa olevilla täysi-ikäisillä päämiehillä on oikeus kohtuullisiin käyttövaroihin riippumatta siitä, onko heidän toimintakelpoisuuttaan rajoitettu vai ei. Velvollisuus luovuttaa täysi-ikäiselle päämiehelle kohtuulliset käyttövarat ei ole edes harkinnanvarainen silloin, kun päämies tosiasiallisesti kykenee asianmukaisella tavalla hyödyntämään käyttövarojaan. Edunvalvojalla on tällaisessa tapauksessa ehdoton velvollisuus luovuttaa käyttövarat päämiehen vallintaan eli päämiehen omaan vapaaseen käyttöön. (Heikkinen 2003, 42.)

Päämiehen toimintakykyyn ja -mahdollisuuksiin tulee edunvalvonnan avulla puuttua vain siinä määrin kuin se on hänen suojaamiseksi tarpeen. Päämiehellä on oikeus nauttia omaisuudestaan mahdollisuuksiensa ja mieltymystensä mukaisesti. Edunvalvon-

nan tulisi olla ulospäin näkymätöntä niin pitkälle kuin mahdollista eikä päämiehen omaa asiointia tulisi ilman perustelua aiheita leimata osto-osoitusten tai laskutuksen käyttämisellä. (Heikkinen 2003, 43.) Toisaalta, jos on aiheita epäillä, että ruokaan tarkoitettu raha menee johonkin muuhun, jonka seurauksena päämiehellä ei ole enää rahaa ruokaan, ovat maksusitoumukset ja laskutus luotettava vaihtoehto. Tällöin voidaan varmistaa, että päämies saa tarvittavan ruoan ja päivittäistavarat hankittua.

Psyykkistä sairautta sairastavien henkilöiden toimintakyky saattaa vaihdella suurestikin sairauden eri vaiheissa. Sairauden vaikeissa vaiheissa edunvalvojan rooli asioiden hoitajana korostuu. Vastaavasti, kun päämies voi paremmin, edunvalvonta voi olla enemmän seurannan ja tuen luontoista. Kun päämies hoitaa itsenäisesti asioitaan, hänelle on annettava enemmän käyttövaroja. (Heikkinen 2003, 43.)

6.3.3 Päämiehen omalla työllään ansaitsemat varat

Täysi-ikäinen vajaavaltaiseksi julistettu ja henkilö, jonka toimintakelpoisuutta on rajoitettu, voi itse tehdä ja päättää työsopimuksensa. Vajaavaltaisella on myös oikeus määrätä siitä, minkä hän vajaavaltaisuuden aikana on omalla työllään ansainnut. Päätösvalta koskee sen tuottoa ja tällaisen omaisuuden sijaan tullutta omaisuutta. Vallintaansa saamallaan työansioilla vajaavaltainenkin voi tehdä päteviä oikeustoimia. Lähtökohtaisesti työansioiden vallinnalla tarkoitetaan välitöntä määräämistä tässä ja nyt olevista varoista eli lähinnä käteiskauppoja. Myös kehitysvammaisille maksettava työosuusraha rinnastetaan työansioihin. Se tulee mahdollisuuksien mukaan maksaa suoraan päämiehelle eikä edunvalvojan vallinnassa olevalle tilille. Työosuusrahan määrä vaikuttaa käyttövarojen tarpeeseen ja tämä tulee ottaa huomioon niissä tilanteissa, joissa käyttövarojen määrä näyttää vähäiseltä. (Heikkinen et al 2003, 47-48.)

Edunvalvoja voi kuitenkin ottaa myös työansiot tai niiden sijaan tulleen omaisuuden hoitoonsa siltä osin kun se on tarpeen vajaavaltaisen edun suojaamiseksi. Vajaavaltaisen päämiehen oikeutta vallita omalla työllään ansaitsemiaan varoja pidetään kuitenkin niin merkittävänä oikeutena, että työansioiden vallinnan osittainenkin siirtäminen päämie-

heltä edunvalvojalle edellyttää holhousviranomaisen suostumusta. (Heikkinen et al 2003, 48-49.)

6.3.4 Tavanomaiset ja merkitykseltään vähäiset oikeustoimet

Oikeustoimikelpoinen päämies voi olla kykenevä tekemään periaatteessa pätevällä tavalla itseään sitovia sopimuksia ja muita oikeustoimia. Vajaavaltaisellakin on toisaalta kelpoisuus tehdä sellaisia oikeustoimia, jotka ovat HoITL 24.1 §:n mukaan olosuhteisiin nähden tavanomaisia tai taloudelliselta merkitykseltään vähäisiä. Tarkkaan ottaen vajaavaltainen ei siis ole kokonaan ilman oikeustoimikelpoisuutta. Yleisenä edellytyksenä tavanomaisten ja merkitykseltään vähäisten oikeustoimien sitovuudelle on se, että päämies on ymmärtänyt oikeustoimen sisällön ja sen merkityksen oikein. Päämiehellä on näitäkin varten oltava käyttövaroja. Tällä säännöksellä pyritään turvaamaan vajaavaltaisellekin tietty määrä henkilökohtaista vapautta ja mahdollisuus toimia täysivaltaisten yhteiskunnan jäsenten tavoin tavanomaisissa arjen tilanteissa. Sääntelyllä on tarkoitus tehdä vajaavaltaisuus näkymättömäksi ja sääntelyllä on merkitystä myös päämiehen yhteiskuntakelpoiseksi harjaannuttamiselle. Käyttövaroilla on siten suurin merkitys vajaavaltaisen päämiehen elämän laadun ja kuntoutumisen kannalta. (Heikkinen et al 2003, 49.)

Jos vajaavaltainen tai tältä osin toimintakelpoisuudeltaan rajoitettu päämies haluaa antaa HoITL 24.1 §:n momentin mukaisen lahjan, edunvalvojan tulee huolehtia siitä, että antajan tarkoitus voi toteutua. Myös vähämerkityksellisten lahjojen, kuten syntymäpäivälahjojen ja joululahjojen, antajana voi olla vain päämies. Edunvalvojan tulee näissä tapauksissa ainoastaan myötävaikuttaa siihen, että päämiehen tahto voi toteutua. Tosin päämiehen tulee näissäkin tapauksissa ymmärtää lahjoituksen merkitys ja antaa lahja omasta vapaasta tahdostaan. Sillä perusteella, että lahjoituksia on tehty joka vuosi, lahjan antamista ei voi perustella, jos päämies ei enää ymmärrä asiaa. Se mikä on taloudelliselta merkitykseltä vähäinen, vaihtelee päämiehen varallisuustilanteen mukaan. Kovin suuria lahjoituksia ei tämän lainkohdan nojalla voida tehdä. (Heikkinen et al 2003, 92.)

Vaikka lahjoituksia ei saisi tehdä kun päämies ei enää ymmärrä asiaa, eikä osaa ilmaista halukkuuttaan lahjoitukseen, monesti näin tehdään kuitenkin. Jos päämies on varakas ja on monien vuosien ajan joka vuosi lahjoittanut esimerkiksi lapsilleen pienen summan rahaa, voidaan päätellä, että lahjoittamisen jatkuminen olisi päämiehen tahto. Turun kaupungin 5. yleinen edunvalvoja Jaana Sarin (17.11.2008) painottaa kuitenkin, että edunvalvojan tulee tällaisissa tilanteissa olla ehdottoman varma siitä, että järjestely on alun perin ollut päämiehen oma tahto ja näin on jatkunut jo pidemmän aikaa. Tällöin voitaisiin katsoa, että päämiehen tahto on tullut näytetyksi toteen. (Sarin 17.11.2008.)

7 LOPPUKATSAUS

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli tarkastella edunvalvojan vastuita ja velvollisuuksia, joita hän kohtaa huolehtiessaan päämiehensä taloudellisista asioista. Rajasin työni koskemaan ainoastaan yleisiä edunvalvoja harjoittelupaikkani takia. Sääntely on yleisille ja yksityisille edunvalvojille yhtenevä, jonka lisäksi yleisillä edunvalvojilla on julkishallinnon viranomaisen asemassa vielä enemmän rajoja. Vastuu on työssä suuri ja vaatii paljon kärsivällisyyttä ja harkintakykyä. Pyrin luomaan työstäni helppolukuisen ja ymmärrettävän, jotta edunvalvojaksi pyydetty yksityishenkilö saa hyvän käsityksen siitä, minkälainen vastuu työssä on.

Mielestäni onnistuin saavuttamaan työlleni asettamat tavoitteet. Sain koottua työhöni edunvalvonnan peruseriaatteita, joiden avulla asiasta tietämätön saa hyvä käsityksen työn sisällöstä ja velvollisuuksista. Hän tietää nyt miten edunvalvontaan haetaan ja kuka edunvalvojaksi voidaan määrätä. Selvitin mitkä toimet vaativat luvan holhousviranomaiselta ja mitkä ovat kokonaan kiellettyjä.

Sain selville, että edunvalvojalla on monia velvollisuuksia päämiehensä asioita hoitaessaan. Tärkein näistä on huolellisuusvelvoite, joka velvoittaa edunvalvojan toimimaan huolellisesti hoitaessaan päämiehensä asioita. Päämiehen edun arviointi on erittäin vaikeaa. Se on yleensä täysin tapauskohtaista ja erittäin tilannesidonnainen. Toisaalta edunvalvonnan sääntely on erittäin strukturoitua ja jyrkkää.

Laissa ei varsinaisesti ole tulkinnanvaraa. Tämä tekee säännösten arvioinnista vaikeaa, koska laki selvästi sanoo miten edunvalvojan tulee menetellä, eikä siihen ole vaihtoehtoja. Lain säännökset ovat mielestäni kuitenkin hyvin yleistettyjä ja suunniteltu kattamaan kaikki mahdolliset tapaukset. Laissa sanotaan, että päämiehen mielipidettä on kuunneltava ja toisaalta myös, että edunvalvojan on valvottava päämiehensä etua. Lakiin ei voida yksilöidä kaikkia tilanteita, joten säännös on yleispätevä. Päämiehen mielipide ja tämän etu eivät aina ole sama asia, eikä lain teksti anna näihin tilanteisiin neu-

voja. Edunvalvojan on siis itse punnittava miten asioita painottaa ja mitä seurauksia milläkin vaihtoehdolla on.

On erittäin haasteellista ajatella päämiehen parasta, unohtamatta tämän omaa mielipidettä ja oikeutta tehdä huonojakin oikeustoimia. On hyvinkin tapauskohtaista kummalle annetaan enemmän painoarvoa, päämiehen omalle mielipiteelle, vai edunvalvojan arvioimalle edulle. Nämä ristiriitatilanteet ovat kaikkein haasteellisimpia. Edunvalvontajärjestelmä on kuitenkin pohjimmiltaan luotu päämiehen tueksi ja päämiestä varten. Silloin päämiehen sana on kunnioitettava niin pitkälle kuin on vaan mahdollista ja näin onneksi Turun edunvalvontatoimistossa toimitaan.

Tavoitteenani oli myös auttaa itseäni ymmärtämään työtäni ja sisäistämään se paremmin. Tässä tavoitteessani olen mielestäni onnistunut erinomaisesti. Työni on erittäin vaativaa ja kiireellistä. Opinnäytetyöni puitteissa saatoin rauhassa ajatella edunvalvonnan eri puolia ja syventyä siihen paremmin. Tätä ei aina pysty tekemään kiireisen työpäivän puitteissa. Töitä tekee sitä tahtia, kun niitä tulee syventymättä perimmäiseen ajatukseen edunvalvonnan takana. Opinnäytteen myötä olen saanut työhöni uuden näkökulman ja arvostan työtäni nyt enemmän.

Työtäni olisi helppo jatkaa pidemmälle tarkastelemaan asioita päämiehen edun näkökulmasta. Edunvalvojan työ on muutenkin erittäin laaja-alainen ja monipuolinen, joten työni laajennus olisi hyvin mahdollista. Mielenkiintoista olisi lukea enemmän niistä tapauksista, joissa päämiehen etu ja tämän oma mielipide menevät ristiin. Näissä tapauksissa edunvalvojan täytyy käyttää eniten harkintavaltaa puntaroidessaan päämiehensä etua.

LÄHTEET

Ali-Keskikylä, Elina, Turun kaupungin vs. 4. yleinen edunvalvoja. Haastattelu 14.11.2008. Turun kaupungin edunvalvontatoimisto.

Antila, Tuomo 2007. Edunvalvontavaltuutus. Vantaa: WSOYpro.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisu 13.6.2008. Edunvalvojan tehtävistä päämiehen kuoleman jälkeen. Dnro 3557/4/06.

HE Eduskunnalle holhouslainsäädännön uudistamiseksi. HE 146/1998. [viitattu 4.12.2008] Saatavissa <http://www.finlex.fi> > Hallituksen esitykset > 1998 > HE 146/1998.

HE Eduskunnalle laeiksi holhoustoimen edunvalvontapalveluiden järjestämisestä sekä holhoustoimesta annetun lain 8 §:n ja valtion oikeusaputoimistoista annetun lain 6 §:n muuttamisesta. HE 45/2008. [viitattu 13.10.2008] Saatavissa <http://www.finlex.fi> > Hallituksen esitykset > 2008 > HE 45/2008.

Heikkinen, Ari, Heusala, Aila, Mäkelä, Soja & Nuotio Kari 2003. Holhoustili. Vantaa: WSOY Lakitieto.

Helin, Markku 2001. Edunvalvojan päätösvallan rajoista. Lakimies 6-7/2001, 1070-1088.

Himmelä, Maritta, toimistotyöntekijä. Haastattelu 13.11.2008. Turun kaupungin edunvalvontatoimisto.

Kiuru, Jarmo 2002. Holhousoikeutta lääkäreille – värikäs vanhuus vai harmaa dementia. Helsinki: Oikeusasematieto Oy

Koponen, Anette, Turun kaupungin 2. yleinen edunvalvoja. Haastattelu 18.11.2008. Turun kaupungin edunvalvontatoimisto.

Korpela, Sini 1999. Holhouksesta edunvalvontaan – Helsingin kaupungin holhouslautakunta 1866-1999. Jyväskylä: Memoria 13.

Laki holhoustoimen edunvalvontapalveluiden järjestämisestä 1.4.1999/443. [viitattu 22.10.2008] Saatavissa <http://www.finlex.fi> > Lainsäädäntö > Ajantasainen lainsäädäntö > 1999 > 1.4.1999/443.

Laki holhoustoimesta 1.4.1999/442. [viitattu 7.10.2008] Saatavissa <http://www.finlex.fi> > Lainsäädäntö > Ajantasainen lainsäädäntö > 1999 > 1.4.1999/442.

- Laki24. Mitä edunvalvojalta edellytetään? [viitattu 6.10.2008]. Saatavissa www.laki24.fi > Henkilö/Holhous/Yhdistys > Holhous > Edunvalvoja: Edunvalvojan edellytykset.
- Lakiwiki 2007. Tasinko. [viitattu 31.10.2008] Saatavissa <http://www.lakiwiki.fi/Tasinko>.
- Maistraatti 2008a. Maistraatin valvonnassa. [viitattu 18.11.2008]. Saatavissa www.maistraatti.fi > Holhoustoimi > Edunvalvojan toiminnan valvonta.
- Maistraatti 2008b. Edunvalvojan tilivelvollisuus. [viitattu 18.11.2008]. Saatavissa www.maistraatti.fi > Holhoustoimi > Edunvalvojan toiminnan valvonta.
- Maistraatti 2008c. Maistraatin luvat tiettyihin oikeustoimiin. [viitattu 20.11.2008]. Saatavissa www.maistraatti.fi > Holhoustoimi > Edunvalvojan toiminnan valvonta.
- Oikeuslaitos 2008. Holhousasiat. [viitattu 6.10.2008] Saatavissa <http://www.oikeus.fi> > Tuomioistuimet > Käräjäoikeudet > Hakemusasiat > Holhousasiat.
- Oikeusministeriö 2005. Holhoustoimen palvelut. [viitattu 20.11.2008]. Saatavissa www.om.fi > Julkaisut > Esitteet > Holhoustoimen palvelut.
- Roiko-Jokela, Heikki 2006. Suvun vallasta edunvalvontaan – Suomalaisen holhousjärjestelmän kehitys keskialalta 2000-luvulle. Jyväskylä: Minerva.
- Salonen, Leena 2006. Turun kaupungin edunvalvontatoimisto, monialaista osaamista ja onnistumisen iloa. Opinnäytetyö. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. Liiketalous.
- Sarin, Jaana, Turun kaupungin 5. yleinen edunvalvoja. Haastattelu 14.11.2008. Turun kaupungin edunvalvontatoimisto.
- Sarja, Mikko 2007. Perusoikeudet edunvalvonnan laillisuusvalvonnassa. Lakimies 3/2007, 374-396.
- Suomento, Pirjo, Turun kaupungin 3. yleinen edunvalvoja. Haastattelu 19.11.2008. Turun kaupungin edunvalvontatoimisto.
- Tornberg, Johanna 2007. Edunvalvonnan tarpeellisuudesta [pdf-dokumentti]. Kuusamo: MgPosition [viitattu 23.10.2008]. Saatavissa <http://www.mgposition.com/edunvalvojan%20%20tarpeellisuudesta.pdf>. Tuomioistuimet > Käräjäoikeudet > Hakemusasiat > Holhousasiat.
- Välimäki, Pertti 2008. Holhoustoimen pääpiirteet. Vantaa: WSOYpro.

LUPAHAKEMUS
 (HolhTL 34§ ja 36§:ssä tai Laki edunvalvontavaltuutuksesta
 19§ ja 21§:ssä tarkoitettu lupa-asia)

 Maistraatti
 täyttää ->

Saapumispäivä	Diaarinumero
---------------	--------------

HAKIJAT (huoltaja(t), muu varsinainen edunvalvoja tai edunvalvojan sijainen tai edunvalvontavaltuutuksesta annetun lain mukainen valtuutettu tai varavaltuutettu)	Nimi (sukunimi ja etunimi)	Henkilötunnus
	Yhteystiedot (osoite ja puhelinnumero)	
	Sähköpostiosoite	
	Nimi (sukunimi ja etunimi)	Henkilötunnus
	Yhteystiedot (osoite ja puhelinnumero)	
	Sähköpostiosoite	

PÄÄMIES/ PÄÄMIEHET/ VALTUUTTAJA	Nimi (sukunimi ja etunimi)	Henkilötunnus
	Yhteystiedot (osoite ja puhelinnumero)	
	Nimi (sukunimi ja etunimi)	Henkilötunnus
	Yhteystiedot (osoite ja puhelinnumero)	

HAKEMUS (mihin oikeustoimeen haetaan lupaa)	

PERUSTELUT (miksi oikeustoimi tehdään ja miten se on päämiehen edun mukainen)	

MAHDOLLINEN ASIAMIES JA ASIAMIEHEN YHTEYSTIEDOT	Nimi (sukunimi ja etunimi)
	Yhteystiedot (osoite ja puhelinnumero)
	Sähköpostiosoite

PÄIVÄYS JA ALLEKIRJOITUS	Päiväys (paikka ja aika)	Allekirjoitus ja nimenselvennys

PÄÄMIEHEN TAI VALTUUTTAJAN SUOSTUMUS OIKEUSTOIMEEN	Nimi (sukunimi ja etunimi)	Henkilötunnus
	☐ Annan suostumukseni edellä kuvattuun oikeustoimeen	
	☐ En anna suostumusta alla kuvattuun oikeustoimeen koska, _____ _____	
	Allekirjoitus ja nimenselvennys	

MIKSI PÄÄMIESTÄ/ VALTUUTTAJAA EI VOI KUULLA	<i>Päämiestä ei voi kuulla koska,</i>
	Allekirjoitus ja nimenselvennys

LIITTEET	oikeustoimikohtaiset liitteet
-----------------	-------------------------------

**PÄÄMIEHEN SUOSTUMUS OIKEUSTOIMEEN, JOHON
EDUNVALVOJA HAKEE LUPAA**

 Maistraatti
täyttää ->

Saapumispäivä	Diaarinumero
---------------	--------------

- Erillinen suostumus tarvitaan, ellei suostumus ilmene muista asiakirjoista
- Suostumus pyydetään 15-vuotta täyttäneeltä alaikäiseltä ja täysi-ikäiseltä päämieheltä, mikäli ymmärtää asian merkityksen

SUOSTUMUKSEN ANTAJA	Nimi (sukunimi ja etunimi)	Henkilötunnus
	☐ Annan suostumukseni alla kuvattuun oikeustoimeen ☐ En anna suostumusta alla kuvattuun oikeustoimeen, koska 	

OIKEUSTOIMEN KUVAAUS (selvitys asiasta)	

PERUSTELUT	

SUOSTUMUKSEN ANTAJAN ALLEKIRJOITUS	Päiväys (paikka ja aika)	Allekirjoitus ja nimenselvennys